

SOC DOK

- platform for socialpolitisk dokumentation og debat

3. årgang nr. 1 – marts 2021

Indhold - klik på en overskrift

- Fra redaktionen** s. 2
- Regeringens udspil: Børnene Først – en kritisk perspektivering** s. 3
af Gro Emmertsen Lund, læreruddannet, Msc Evaluering, ph.d.; Gitte Haslebo, organisationspsykolog, Cand.Psych. Msc Business Administration; Morten Ejrnæs, lektor emeritus, Mag.Scient.Soc. ; Mette Appel Skjolden, Cand.Jur.; Niels Christian Barkholt, Cand.Scient.Soc.; Per Schultz Jørgensen, Professor emeritus, dr.phil.
- Uddannelseshierarkiet set fra FGU-uddannelsens position** s. 19
af skoleleder Vibeke Nørby Mouridsen
- Kommunernes brug af private konsulenter i sociale sager** s. 23
Af Cand.Jur., studielektor Søren Blæsbjerg
- De udviklingshandicappede har altid været hægtet af** s. 26
Anmeldelse af Birgit Kirkebæk og Iver Hornemann Møller: Afhægtet. Mennesker med udviklingshandicap og deres levevilkår. Samfundslitteratur, 2020
af Cand.Polit. Preben Etwil,
- ... da det maa antages, at hun vil fortsætte med sit asociale Liv, maa det anbefales, at hun inddrages under Aandssvageforsorg** s. 29
om tvangssterilisation og ophævelse af kravet om sterilisation som forudsætning for ægteskabsindgåelse, til belysning af graverende detaljer i Afhægtet, ved Cand.Jur., lektor emerita, Nina von Hielmcrone
- De unge har samfundssind. Hvad med os voksne?** s. 32
Refleksion over Per Schultz Jørgensens Opdragelse til livsmod og bæredygtighed
af Cand.Pæd., Reg. Naturterapeut Charlott Lindemann Oestmar
- Refleksioner over refleksion: Vi voksne kan og skal gøre noget for klimaet – hvor vi kan** s.34
ved Stefan Gaarsmand Jacobsen, lektor, RUC; Jens Friis Lund, professor, Københavns Universitet; Lisa Ann Richey, professor, CBS; Michael Krabbe Borregaard, lektor, Københavns Universitet; Morten Ejrnæs, lektor emeritus Aalborg Universitet.
- Tillader De?**
En livsmodig historie om sprogets magi, af /ope s. 35

SOC DOK

- platform for socialpolitisk dokumentation og debat

Tidsskrift for Socialpolitisk Forening Hovedstaden

ISSN: 2597-0100

Forretningsudvalg:

Patrick Hansen, formand
Halima El Abassi, næstformand
Kirsten Windekilde, kasserer

Redaktion:

Peter Bundesen, ansv.
Lauge Rasmussen
Kirsten Windekilde
Nina von Hielmcrone

SOC DOK - platform for socialpolitisk dokumentation og debat & nyhedsbrevet OPSLAGSTAVLEN

Ud fra ønsket om at styrke den socialpolitiske debat har Socialpolitisk Forening Hovedstaden taget initiativet til udgivelsen af nettidsskriftet *SOC DOK – platform for socialpolitisk dokumentation og debat* og nyhedsbrevet *OPSLAGSTAVLEN*.

I den offentlige debat er socialpolitikken blevet mere og mere marginaliseret. Fra politisk hold er interessen fokuseret på, hvordan man kan presse flere i arbejde ved at forringe forholdene for de ikke-beskæftigede. De socialt udsatte har i høj grad været henvist til smulerne fra satspuljen.

Disse problemer kan ikke løses med udgivelsen af *SOC DOK*. Men vi håber at kunne medvirke til at genrejse en debat om socialpolitikens rolle og om de mennesker, der bliver ramt af sociale problemer, og hvordan de bliver set på og behandlet af myndighederne. Vores bestræbelse er at argumentere for en placering af socialpolitikken som en central faktor i velfærdssamfundet.

Det er et stort mål, som redaktionen på ingen måde kan klare alene. Derfor opfordres læserne også til at bidrage med artikler, kommentarer, etc. Skriv til redaktionen på socialpolitisk.socdok@gmail.com

SOC DOK udkommer 4 gange årligt.

I planlægning, timing og tilrettelæggelse af *SOC DOK* tilstræber redaktionen en koordinering med foreningens løbende aktiviteter.

Fra Redaktionen

Dette nummer af *SOC DOK* har fokus på de for tiden aller mest - når vi et øjeblik ser bort fra corona'en - debatterede social-, uddannelses- og klimapolitiske emner: Regeringens udspil *Børnene Først*, unges muligheder for at få uddannelse og arbejde, myndighedernes behandling af mennesker med handicap og sidst men ikke mindst klimakrisen.

Et udpluk af medieoverskrifter fra 1. januar i år til nu taler et tydeligt sprog:

Børnes statsminister giver børnene uacceptable vilkår

Behandling af borgere med handicap gør ministeren "enormt trist" – nu vil partier tage ansvar fra kommunerne

Regeringen er på totalitært vildspor. Regeringen går for vidt i Børnene Først-udspillet

701 forskere i opråb: Politikerne bør behandle klimakrisen med samme alvor som covid-19

Opråb: Kommunerne har misrøgtet handicapområdet

Kære forældre, husk at nævne erhvervsuddannelserne ved spisebordet

»Det er en dumpekarakter med et brag«: Ordførere giver hård kritik af regeringen efter klimarapporten

Tidligere anbragt: Socialdemokratiet fjerner med 'Børnene først' fokus fra behovet for et nyt system

Klima-nøl er vælgerbedrag og generationssvigt

Regeringen svigter kampen for lighed i uddannelse: Vi er bombet årtier tilbage

Det er forældre, pårørende, tidligere anbragte, fagprofessionelle, forskere, interesseorganisationer og politikere og partier, der tager ordet i dette spænd fra appeller om at bruge den handlekraft, som adressaten besidder, til støtte og retfærd for bestemte mennesker og grupper, og så til anklager om myndighedssvigt og magtmisbrug imod bestemte mennesker og grupper – og os alle sammen.

Når det gælder myndighedssvigt og magtmisbrug viser artiklerne i dette nummer af *SOC DOK*, at der i alle tilfælde er tale om, at den er gal med myndighedernes og magthavernes menneskesyn og samfundssyn.

Og udviklingen og historien viser, at det går galt, når vi vender opmærksomheden væk fra magtens overgreb og myndighedernes svigt mod udsatte børn, unge og familier, mennesker med handicap og det klima, som er en livsnødvendighed for os alle sammen.

Vi kan ikke overlade indsatsen til dem, der råber op. Vi må selv engagere os. Tage del!

God læselyst

Regeringens udspil: *Børnene Først* – en kritisk perspektivering

Af Gro Emmertsen Lund, Gitte Haslebo, Morten Ejrnæs, Mette Appel Skjolden, Niels Christian Barkholt & Per Schultz Jørgensen. – Se også faktaboksen til sidst i artiklen

Aktionsgruppen for Børns Velfærd opstod i juni 2020 som en reaktion på regeringens udmeldinger om at anbringe flere børn uden for hjemmet tidligere og med hyppigere anvendelse af tvang. Vi kunne konstatere, at der ikke blev fremlagt nogen form for dokumentation for, at de foreslåede ændringer skulle føre til forbedringer for de berørte børn og familier. Vi mente, at ændringerne ville skabe mistillid mellem forældre og professionelle, og frygtede, at det ville føre til en nedprioritering af det forebyggende arbejde tæt på og i samarbejde med børn og familier. Vi har siden afholdt utallige møder internt og eksternt. Vi har fået flere informationer og fået præsenteret andre perspektiver. Men vi har også iagttaget, at mange har delt vores bekymring for regeringens udspil og givet udtryk for synspunkter i lighed med vores.

Vi har ved flere lejligheder skrevet om både de generelle politiske udmeldinger og hovedlinjerne i udspillet *Børnene Først*, som regeringen fremlagde i januar 2021. Dette er vores første længere, samlede diskussion af *Børnene Først* - både om det børne-, forældre- og familiesyn, udspillet bygger på, og den mangel på dokumentation for både, hvad problemet er, og hvad effekten af de foreslåede tiltag skulle

blive. Vi lægger vores informationer, synspunkter og argumenter frem nu, men vi gør samtidig opmærksom på, at det er et foreløbigt arbejdsblad og tager derfor forbehold for eventuelle fejl og mangler. Vi synes dog, at det er vigtigt, at oplysende materiale kommer frem netop nu, hvor drøftelserne af regeringens udspil foregår.

Indledning

Børn udvikles og trives i gode og nære relationer, både til forældre, søskende, bedsteforældre, lege-kammerater og til de professionelle i dagtilbud og skoler. Som velfærdssamfund har vi en klar forpligtelse til at sikre, at alle børn har de optimale vilkår for deres opvækst. Derfor skal vi som samfund gribe ind med støtte og omsorg, når det er påkrævet. En ledetråd i dette børnesyn har været barnets ret til at blive hørt og imødekommet på sine basale behov. Herunder behovet for tilknytning til de centrale voksne, der er med til at styrke barnets livsmod og tro på sig selv.

I det danske velfærdssamfund indgår børn i mange fællesskaber. Det første og tætteste er forældre, søskende, bedsteforældre, onkler og tanter, kusiner og fætre og kendskab til slægten i tidligere generationer. Fra fødslen er der sundhedsplejersker, der støtter op om spædbarnets sundhed og trivsel og vejleder forældre i amning, kost, stimulation af det lille barn og udviklingen af en sund forældre-barn-relation.

I Danmark kommer det altovervejende flertal af små børn i dagtilbud (blandt de 3 til 5-årige er otte ud af 10 børn i daginstitution), hvor de indgår i fællesskaber med andre børn og med pædagoger, der er uddannet til at imødekomme forskellige børns behov og opbygge relationer mellem børn og mellem børn og pædagoger. Det samme gælder, når børn kommer i skole. Børns hverdagsliv i daginstitutioner og skole udgør en stor del af fundamentet for deres trivsel, læring og udvikling. Derfor er det af afgørende betydning, at pædagoger og lærere har gode nok vilkår til at varetage deres opgaver. I forhold til de udsatte børn

kan sundhedspleje, dagtilbud og skole fungere som et sikkerhedsnet, hvilket som sådan er enestående i verden.

Regeringens udspil '*Børnene Først. Et trygt hjem og flere rettigheder til udsatte børn*' blev præsenteret onsdag d. 27. januar 2021 af de tre ministre: Astrid Krag, Pernille Rosenkrantz-Theil og Mattias Tesfaye. Udspillet er endnu ikke forhandlet på plads og i skrivende stund er det uvist, hvor forhandlingerne lander, men både støttepartier og oppositionspartier er kommet med kritik.

Ifølge Danmarks Statistik er der i januar 2020 1.156.138 børn fra 0-17 år og knapt 800.000 børnefamilier. Hertil kommer alle de øvrige familiemedlemmer: bedsteforældre, onkler og tanter, kusiner og fætre, osv. Udspillet vedrører således en meget stor andel af befolkningen og rammer et fuldstændigt afgørende område af alle borgeres liv: kærligheden mellem forældre og børn, relationerne mellem familiemedlemmer i flere generationer, familiernes hverdagsliv og samspillet mellem borgerne og velfærdssamfundet. *Børnene Først* tilbyder imidlertid intet til børn i almindelighed, selvom årtiers stramme økonomisk politik på børneområdet ses i statistikker om børns fattigdom (Caspersen, 2020). Hertil kommer en stigning i børns mistrivsel og diagnoser. Nyere undersøgelser viser en yderligere stigning de seneste år (Ottosen et al. 2018; Jeppesen et. al. 2021).

Udspillet indskrives sig – hvis det bliver vedtaget i en eller anden udgave – i en lang række af reformer inden for de seneste 30 år; nye regler i 1993, Barnets Bedste i 2001, Anbringelsesreformen i 2006, Barnets Reform i 2011 og Overgrebspakken i 2013. De nye regler fra 1993 byggede på Graversens-udvalgets betænkning fra 1990. Denne lagde vægt på, at kontakten mellem barn og biologisk familie skulle bevares – også, når barnet er anbragt. Dette var et principielt opgør med den tidligere anbringelsespolitik, hvor børn blev anbragt langt væk fra den biologiske familie, og fx brevkontakt blev minimeret (Ebsen, 2020, s. 9). *Børnene Først* indeholder mange elementer, der spoler anbringelsespolitikken ca. 30 år tilbage. I næsten alle de nævnte reformer har det været et fagpolitisk mål at sikre en tidlig indsats, så man kunne undgå, at problemerne voksede sig store. De skulle løses, før dyre anbringelser blev nødvendige (Ebsen, 2020, s. 8). Tidlig indsats skulle ske tættest muligt på familie og skole. Hensigten i reformerne af både bostandsloven og serviceloven har været at mindske antallet af anbringelser. Det er blandt andet denne hensigt, som *Børnene Først* bryder markant med. Hvor børnesynet i de store reformer efter årtusindeskiftet har været baseret på 'barnet i familien' er det nu snarere 'det fritstillede barn', der tillægges et tidligere ansvar og opfattes som relativt uafhængig af sin biologiske familie.

1. *Børnene Først* - indhold og fokus

Hovedformålet i udspillet er, at flere børn skal anbringes, og at de skal anbringes tidligere, i stedet for at give hjælp til de familier, børnene bor hos. Grundfortællingen er, at alt for mange børn i Danmark vokser op uden tilstrækkelig omsorg fra deres forældre.

De 43 delforslag er en blandet landhandel. Enkelte forslag er gode, mange er floskler og løse hensigtserklæringer, og en del er helt overflødige, idet de allerede indgår i den nuværende lovgivning efter Barnets Reform i 2011. Barnets Reform skulle sikre, at udsatte børn og unge får de bedste muligheder for at trives og udvikle deres personlige og faglige kompetencer. Samtidig er der fokus på at styrke samarbejdet omkring barnet på alle niveauer. Det overordnede formål med Barnets Reform er at sikre kontinuitet i anbringelsen, at sikre stabil og nær voksenkontakt for udsatte børn, at styrke hensynet til barnets tarv frem for hensynet til forældrene, at sikre udsatte børns rettigheder, at sikre en tidligere indsats, at sikre mere kvalitet både i sagsbehandlingen og i indsatsen, samt at sikre bedre rammer for kommunernes indsats – herunder afbureaukratisering (Socialstyrelsen; Barnets Reform). Til forskel fra *Børnene Først* beskriver Barnets Reform, at problemer skal forebygges og afhjælpes i hjemmet, hvis muligt. Dertil præciserer Barnets Reform også forpligtelse til at støtte forældre, og at vanskeligheder skal løses i samarbejde med forældre, og at relationen mellem barn og forældre skal beskyttes. Her 10 år senere ser det ud til, at regeringen med *Børnene Først* vil frakoble forældres betydning og retssikkerhed. Udspillet rummer et ensidigt fokus på barnet og ingen konkrete forslag til hjælp til forældre.

Udspillet består af et forord og otte afsnit, der tilsammen indeholder 43 forslag. Udspillet indeholder nogle gode hensigtserklæringer, som er svære at være uenige i, mens indgribende og vidtgående forslag pakkes ind i omsorgsretorik.

De otte afsnit har følgende overskrifter:

1. Vi skal give børn et trygt hjem tidligere (afsnittet handler om flere og tidligere anbringelser)
2. En familie, der ikke kun er til låns (afsnittet handler om flere bortadoptioner)
3. Færre skift og mere stabilitet
4. Barnets Lov – Flere rettigheder til børnene
5. Opgør med omsorgssvigt i familier med ikke-vestlig baggrund
6. Bedre kvalitet i anbringelser og sagsbehandling
7. Godt ind i voksenlivet
8. Fra udspil til praksis.

Det vil være umuligt at forholde os til alle otte afsnit i denne artikel. Vi har derfor valgt nogle centrale nedslag i udspillet, som i særlig grad afspejler det paradigmeskifte, som udspillet varsler.

Flere og tidligere anbringelser – gerne med tvang

I afsnit 1 slås det fast, at vi skal forebygge omsorgssvigt – ikke anbringelser, samt at: "Barnet har krav på, at anbringelse ikke ses som sidste udvej. For nogle børn kan en anbringelse være den nødvendige forebyggelse" (*Børnene Først*, s. 11). Anbringelser begrundes alene med omsorgssvigt fra forældre, der ikke kan tage vare på deres børn. Hvis der bliver truffet beslutning om, at et barn skal tvangsanbringes, skal det individuelle skøn vedrørende barnets søskende tage udgangspunkt i, at de også skal tvangsanbringes. "Der skal gælde et følg eller forklar princip i sager om tvangsanbringelse". Hvis kommunen vælger ikke at anbringe alle børnene i en søskendeflok, skal den forklare hvorfor. Det skal altid ske ud fra en konkret og individuel vurdering." (Ibid., s.12). Hvad det vil medføre af nyt bureaukrati, omtaler udspillet ikke.

Udsatte børn og unge kaldes nu 'omsorgssvigtede' børn og unge, hvorved der ses bort fra de mange måder, hvorpå børn og unge kan blive udsatte og vokse op under vanskelige vilkår. Det slås fast, at tidlig hjælp er afgørende, og derfor skal der underrettes mere og bedre og gerne så tidligt som muligt. Tanken om at se anbringelse som forebyggelse er et markant brud med 30 års børne- og socialpolitik, hvor forebyggelse handler om at støtte op om familien, så at anbringelse ikke bliver nødvendig. I afsnittet er der ingen omtale af, hvilke forebyggende foranstaltninger der kan tages i brug for at støtte og hjælpe familier i krise eller vanskeligheder.

Der er forslag i udspillet til forbedring af kvalitet i anbringelser, men i lyset af hvor alvorlige problemstillinger, der er på området blandt andet i forhold til anbringelsesstederne (Frederiksen, 2021), så bekymrer det, hvor lidt i udspillet, der foreslås for at forbedre dette. I hvert fjerde af de døgntilbud, socialrådgivere har kendskab til, er kvaliteten utilfredsstillende. En aktindsigt i Socialtilsynets tilsynsrapporter bekræfter udfordringerne. Personalet på mange døgntilbud mangler kvalifikationer til at håndtere børnene. Det går ud over fagligheden og fører i værste fald til for mange og for voldsomme magtanvendelser.

Forskningsmæssigt belæg er ikke eksisterende

En tvangsanbringelse er et voldsomt indgreb i et familieliv både for barnet og forældrene. At argumentere for flere anbringelser - og gerne med tvang - bør derfor baseres på forskningsmæssigt belæg for, at en anbringelse vil føre til et bedre liv for barnet. Dette findes der ikke forskningsmæssigt belæg for hverken i Danmark eller andre lande. Tværtimod peger mange undersøgelser på, at der er stor usikkerhed forbundet med at vurdere, om et bestemt barn vil få et bedre liv ved at blive anbragt set i forhold til at blive boende i egen familie, der evt. får relevant hjælp. Sagsbehandlere har ikke forskningsresultater, der kan vejlede dem i, hvornår anbringelser vil føre til forbedringer for børnene på både kort og langt sigt.

Undersøgelser viser endvidere, at sagsbehandlere vurderer risikoen for, hvordan det vil gå et bestemt barn meget forskelligt, ligesom der er en tendens til at overvurdere risikoen for, at det vil gå et bestemt barn skidt (Ejrnæs et al., 2020).

Dertil kommer, at vi fra mange undersøgelser ved, at det på alle måder går en større andel af de anbragte børn dårligt sammenlignet med ikke anbragte børn. Dette rejser store spørgsmål om, hvorvidt anbringelser - således som de foregår i dag - giver disse børn samme muligheder som andre børn i Danmark (Andersen, 2021).

I udspillet afsnit 1 anføres tal for, hvordan det går børn, der er anbragt tidligt og sent i deres barndom. Tallene viser, at det går flere af de tidligt anbragte børn godt sammenlignet med de sent anbragte. Denne forskel bruges til at argumentere for, at anbringelser skal ske tidligere. Her er der imidlertid tale om forkert tolkning af tal. Socialministeren baserer sit argument på rapporten fra VIVE: "Tidligere anbragte unge – 18 år og på vej mod voksenlivet", men forskerne bag rapporten understreger selv, at man ikke kan udlede dette af undersøgelsen. Rapporten belyser, hvordan store andele af de unge, der anbringes efter de er 15 år, klarer sig dårligt, men indeholder intet om årsagssammenhænge. Forskerne understreger, at rapporten efterlader mange ubesvarede spørgsmål, fx om der var et anbringelsesgrundlag tidligt i barndommen, og om familien har fået adækvat og rettidig hjælp. Statsministeren udtalte i sin nytårstale¹ den 1. januar 2020, at hvis et barn først bliver anbragt som 12-årig, så ligger der 11 dårlige år bag. Det er en påstand, der ikke er dokumentation for. Når Astrid Krag skal argumentere for tidligere anbringelser, sker det kun med henvisning til nævnte VIVE-rapport². Men der er tale om en fejlslutning, der ikke giver forskningsmæssigt belæg for tidligere anbringelser.

Tidligere anbragte unge – 18 år og på vej mod voksenlivet

Forløbsundersøgelse af tidligere anbragte unge født i 1995

Seniorforsker Anne-Dorthe Hestbæk fra VIVE kalder i et debatindlæg den 21. januar 2021 ligefrem anbringelsesområdet for "et ukontrolleret eksperiment", og hun skriver videre "Hvis vi skal gøre noget ved det, har vi brug for langt mere solid viden om udsatte og anbragte børn." Det er at spille hasard med børn og familier at ville anbringe og endog tvangsanbringe flere børn, når man ved så lidt. Der er andre, der påpeger det manglende vidensgrundlag i udspillet (Andersen, 2021).

Generelt savner vi viden om konsekvenserne af en anbringelse uden for hjemmet, bl.a. fordi det er så svært at isolere spørgsmålet om anbringelse. Der er dog en svensk doktorafhandling, der sammenligner søskende, hvor den ene bliver anbragt, mens den anden vokser op i sin biologiske familie (Vinnerljung, 1996) – hvordan går det dem som voksne? Svaret er, at der ingen statistisk signifikante forskelle er. Men i en efterfølgende og meget større undersøgelse (Brännström, Vinnerljung & Hjern, 2020) med samme design – er resultatet, at dem, der bliver i eget hjem, klarer sig bedre. Forfatterne skriver, at: "... langvarige anbringelser i plejefamilier ikke ser ud til at forbedre udsatte børns livschancer" (s. 383). Det betyder, at en anbringelse isoleret betraget ikke ser ud til at have positiv betydning for udsatte børn. De generelle livsvilkår har betydning, og det har de tætte familieband også. Den nye undersøgelse viser ligefrem, at på fem ud af 16 områder er livschancerne bedre for de søskende, som er forblevet i deres eget hjem, end livschancerne er for de søskende, som er blevet anbragt i familiepleje.

Fleere bortadoptioner - gerne med tvang

Udspillet lægger op til, at det på flere måder skal gøres nemmere for myndighederne at tvangs bortadoptere et barn. "Flere børn skal have en ny familie helt fra start via spædbarnsadoptioner" (*Børnene Først*, s. 16). Adoptioner skal kunne forberedes allerede under graviditeten. Hvis kommunen overvejer at tvangs anbringe en nyfødt, skal den hellere overveje tvangsadoption.

En bortadoption kan i dag komme på tale, når forældrene vurderes at være ude af stand til at varetage omsorgen for barnet i *helt* dets opvækstperiode. Som der står i udspillet, skal der lempes på dette krav (s. 15). Endvidere skal det være nemmere for plejefamilier at adoptere et plejebarn. Kommunen skal derfor forpligtes til at overveje denne mulighed, når et barn har været anbragt i tre sammenhængende år.

En bortadoption er en uigenkaldelig ændring i et barns og en families liv. En biologisk familie er ikke kun til låns, men vil for altid være barnets biologiske ophav. En plejefamilie derimod er ofte 'kun' til låns, da

¹ <https://www.regeringen.dk/statsministerens-nytjaarstale/mette-frederiksens-nytjaarstale-1-januar-2020/>

² Dette skete fx på de åbne samråd med social- og indenrigsminister Astrid Krag den 3. september. og 20. oktober 2020.

mange anbragte børn skifter plejefamilie undervejs. Der kan også ske det, at barnet skal hjemgives, at anbringelsen bryder sammen, eller at relationen bare ophører, når barnet fylder 18 år. Men en tvangsadoption varer for livet og afbryder definitivt kontakten til den biologiske familie.

Det er et formål i udspillet, at mulighederne og reglerne for tvangsadoption skal lempes. Tankerne i dette afsnit er ligeledes et markant brud på 30 års børne- og socialpolitik, hvor det netop har været vigtigt at betragte anbringelser som midlertidige, og at kontakten til den biologiske familie stadig er det, der skaber kontinuitet i et barns liv.

Den lovgivning, vi har i dag, bygger på menneskerettighederne og Børnekonventionen og på en forståelse af, at familiers vilkår kan ændre sig over tid, herunder forældres kompetencer. Det er umådeligt vanskeligt at vurdere, om et barn på langt sigt vil få et bedre liv ved at blive tvangsbortadopteret. I konventionerne slås det fast, at børn har ret til ikke bare en familie, men til deres biologiske familie.

Tankerne om tvangsbortadoptioner i udspillet er blottet for psykologiske og etiske overvejelser.

Der står intet om, hvilken form for bortadoption der skal være tale om, og ej heller hvordan en adoption kan påvirke et barn. Der findes meget lidt forskning om adoption set fra den adopteredes perspektiv. Her er den kvalitative undersøgelse *Åbenhed i adoption og betydningerne heraf* imidlertid et vigtigt bidrag (Bo & Warming (2017)). Forfatterne tegner et rids af adoptionshistorien, hvor der er sket et skift fra at tænke i lukkede adoptioner og at se adoption som værende en ny og frisk start på livet til en anerkendelse af den adopteredes ret til at kende sin egen historie. Denne forståelse kom med i den politiske aftale i 2014 (Ministeriet for Børn, Ligestilling, Integration og Sociale forhold 2014, s. 11).

Undersøgelsen belyser forskellige former for åbenhed i adoption – faktisk, relationsåbenhed, følelsesmæssig åbenhed, social, kulturel og symbolsk åbenhed, og hvordan disse former de adopteredes oplevelse af mening og sammenhæng i livet. Det fremgår ikke af udspillet, om det øgede antal tvangsadoptioner skal ske som lukkede eller åbne, eller hvilke former for åbenhed en lovgivning skal understøtte.

Rockwoolfondens forskningsenhed påpeger den manglende evidens både, når det gælder, hvorvidt vi skal anbringe eller ej, om vi skal tvangsanbringe eller ej, og om vi skal bortadoptere eller ej. "På den baggrund kan man altså ikke drage den konklusion, at vi med øget brug af tvangsanbringelser og bortadoptioner sikrer, at vi står på børnenes side" (Andersen, 2021). Set i et økonomisk perspektiv er tvangsanbringelser dyre (fx koster en anbringelse i døgninstitution (serviceloven (SEL) § 66, stk. 1 nr. 2) 1.183.000 kr. pr. år), mens adoptioner ikke koster kommune og stat noget, da der nu er en familie, der skal betale for det adopterede barns opvækst. Regeringens planer om flere bortadoptioner vanskeliggøres imidlertid af, at der mangler familier, der ansøger om at få lov til at adoptere. Ministeriet har bedt en arbejdsgruppe under Ankestyrelsen om at komme med forslag til, hvordan det kan blive nemmere for familier at blive godkendt til adoption.

Planer om flere bortadoptioner er ud fra et psykologisk, juridisk og etisk perspektiv dybt betænkeligt. Samtidig er det urealistisk, da der mangler familier, der vil og kan godkendes som adoptivforældre. Regeringen nævner selv udspillet som en værdikamp, hvilket det også ligner, snarere end et gennemtænkt forslag til reelt at skabe et bedre liv for børn.

De fleste adoptivforældre er barnløse og - modsat plejeforældre - hverken børnefagligt uddannet eller ligestillede samarbejdspartnere med kommunerne. Dette kan indebære risiko for flere kriser og sammenbrud i adoptivfamilierne. De fleste adoptivforældre ønsker sig et ganske almindeligt familieliv og ikke et samarbejde med barnets biologiske familie.

Når det drejer sig om spædbørnsadoptioner, kan der være en risiko for, at adoptivforældrene uden at vide det bliver matchet med en behandlingsopgave frem for en omsorgsopgave, hvilket kan føre til alvorlige komplikationer for børn med behov for særlig støtte. Et godt match af et barn med en adoptivfamilie vanskeliggøres af, at det kan være vanskeligt at udrede spædbørn fyldestgørende det første leveår.

2. Emner helt ude af proportioner

Udspillet er en selverklæret værdikamp. I indledningen står der "Det er nemt at blive enige om, at børn skal have en tryk barndom, og at deres rettigheder skal styrkes. Men når det kommer til stykket, så ender den politiske diskussion altid med at kredse om forældrenes ret til deres børn. Uanset, hvor meget de har svigtet. Denne gang skal det være anderledes. For regeringen er det en værdikamp. Denne gang skal vi sætte børnene først" (*Børnene Først*, s. 6). Udspillet bærer også præg af, at når man er i gang med en værdikamp, så bliver viden, forskning og evidens underordnet.

Mistænkeliggørelse af alle forældre og stigmatisering af etniske minoritetsforældre

Børnesynet i udspillet udpeger forældrene som hovedårsagen til børns problemer og anviser straf og sanktioner som virkemidler til at korrigere forældrenes adfærd. Der lægges vægt på at reducere kontakten til de biologiske forældre. Det er et børnesyn, der mistænkeliggør og stigmatiserer forældrene, hvilket hverken her og nu eller på sigt er i børnenes interesse.

Der ses en ensidig fokusering på etnicitet som en betydningsfuld årsag til, at der findes udsatte børn, selv om antallet af etnisk danske børn, der er udsatte, er langt større. Det er en proportionsforvrængning, som blot bidrager til at stigmatisere etniske minoritetsforældre.

Etniske minoritetsbørn og -unge udgør kun en lille andel af de udsatte børn. Det fremgår således af et endeligt svar på spørgsmål 250 i Social- og Indenrigsudvalget (Social- og Indenrigsudvalget 2020-21 SOU Alm.del - endeligt svar på spørgsmål 250), at over 70 pct. af de 0-5 årige børn, hvor der var lavet en underretning, i 2019 var etnisk danske, og ca. 90 pct. af de 0-5 årige anbragte i 2019 var etnisk danske.

Etnicitet fremstilles i udspillet som en meget central risikofaktor. I den forbindelse er det vigtigt at være opmærksom på to forhold: For det første skyldes de problemer, der i udspillet beskrives som forårsaget af etnicitet eller ikke vestlig baggrund, først og fremmest strukturelle problemer som fx fattigdom og forældrenes lave uddannelsesniveau, hvilket skaber problemer for børnene både trivsels- og uddannelsesmæssigt. For det andet opnår etniske minoritetsbørn med ufaglærte forældre hyppigere en ungdomsuddannelse end etnisk danske børn med ufaglærte forældre, hvilket betyder, at etnisk minoritetsbaggrund altså i nogle tilfælde er en beskyttelsesfaktor (Dalskov et al. 2017 og Ejrnæs et al. 2020).

Når etnisk minoritetsbaggrund indtager en så stor plads i regeringens udspil, er det således urimeligt, både fordi børn med etnisk minoritetsbaggrund udgør en lille andel af det samlede antal udsatte børn, og fordi det fremstilles som om den etniske minoritetsbaggrund skulle være *årsagen* til, at disse børn klarer sig dårligt.

Vold og overgreb

Udspillet fokuserer på vold og overgreb, selvom de problemer ikke er de dominerende i underretningsstatistikken. "Overgreb mod barn, ung fx seksuelt eller voldeligt" angives således i 2019 (ifølge egne beregninger fra statistikbanken) kun som begrundelse/årsag³ i 12.915 af de 196.551 begrundelser i underretningerne⁴. Dvs. kun 6,6 pct. af begrundelserne indeholder denne årsag. Hvis man vil undersøge, hvor stor en andel de 12.915 underretninger, der indeholder begrundelsen/årsagen "overgreb mod barn, ung fx seksuelt eller voldeligt", så skal tallet sættes i forhold til de i alt 137.986 underretninger i 2019. Det drejer sig altså om 9,4 pct. af underretningerne. Begge opgørelser tydeliggør, at overgreb og vold ikke har noget stort omfang i underretningerne. Den hyppigst angivne begrundelse/årsag er "Anden bekymrende adfærd hos barn, ung fx udadreagerende adfærd". Den indgår i 23,9 pct. af underretningerne. På trods af at vold og overgreb altså kun har et lille omfang, lanceres der flere forskellige former for tiltag over for disse sjældne problemer.

Der foreslås længere straf til en forælder, der dømmes for vold over for egne børn samt en nedsættelse af kontanthjælp, men begge dele vil få negative konsekvenser for børnene i form af afsavn og frustrationer i familien. Hvordan det skulle gavne børnene, at en forælder skal afsone en længere dom, og familien bliver fattigere, er svært at se. Det må dels undre, at regeringen fremstiller vold og overgreb som et dominerende

³ I Danmarks Statistik benyttes terminologien årsager ved kategorisering af underretninger.

⁴ Der kan angives flere end 1 årsag pr. underretning. Der er i alt 137.986 underretninger i 2019, men der er angivet 196.551 årsager i underretninger.

problem og dels vække bekymring, at regeringen foreslår straffe og økonomiske sanktioner i stedet for at fokusere på forebyggelse af vold i familier, familiebehandling til voldsramte familier og indsatser til at skabe sikkerhed for børnene i hjem med vold, hvor det er muligt.

Forældredeterminisme og social arv

Udspillet baserer sig i udpræget grad og på forskellige måder på forestillingen om forældredeterminisme. Forældredeterminisme er beskrevet af sociolog og professor emeritus Frank Furedi i 2001, men tendensen er ifølge ham kun eskaleret siden. Forældredeterminisme vedrører den forsimplede forestilling om, at forældre er den *ultimative altoverskyggende faktor*, der kan *afgøre* barnets fremtid. Furedi påpeger, at forældrene ikke er den ultimative faktor, der kan *afgøre* et barns fremtid, men at forældre har afgørende betydninger for børns liv og opvækst. (Furedi, 2001)

Ved groft at undervurdere børns genetik, frie vilje, egenkraft, betydningen af kammerater, betydningen af postnummer (social klasse), den til enhver tid førte politik, forhold i dagtilbud og skoler og livets almindelige uforudsigelighed mv. intensiverer forestillingen om forældredeterminisme forældres angst og opfordrer til overdreven indblanding i børns liv. Forestillingen overdriber groft graden af nødvendig forældreindsats for at sikre en normal udvikling, hvorved forældredeterminismen får forældreopgaven til at være en umulig belastende opgave. Sådan påvirker forældredeterminisme forældreskabet. Men forældredeterminismen bevirker også, at forældre ansvarliggøres i overdreven grad, hvilket vil sige, at de bebrejdes for problemer og forhold, som er strukturelle, økonomiske og kontekstuelle. Når et barn udviser tegn på mistro, peges der næsten pr. automatik på forældrene (Knudsen, 2010; Lund, 2017).

Denne tendens ses på mange måder i samfundet, lige fra idealer om godt forældreskab, om gode skoleforældre, om beklædning, indkøbsvaner, fritidsaktiviteter, m.m. Tankegangen om 'social arv' har tillige gennem mange år været dominerende inden for både undersøgelser, analyser og anbefalinger om arbejdet med udsatte børn og unge. Såvel forskere som politikere, undervisere og professionelle praktikere har henvist til social arv som en form for universalforklaring på børn og unges sociale problemer.

Det er denne tankegang, som fører til, at man først og fremmest både som forsker og som praktiker undersøger, om det er forældrenes problemer og opdragelse af børnene, der skaber problemer (Ejrnæs 2004 og 2008). Mens strukturelle forhold som fattigdom, boligforhold og diskrimination lades ude af betragtning. Denne tankegang fortsættes og forstærkes i *Børnene Først* dels i form af det øgede fokus på forældrenes påståede uansvarlighed og dels gennem fokus på deres etnicitet og kultur. Men i *Børnene Først* gives tendensen et yderligere twist, idet der lægges op til, at selv når staten har erstattet forældrene (ved en anbringelse af barnet), så fortsætter forældredeterminisme og tankegangen om social arv i beskrivelsen af de biologiske forældre, der fortsat holdes ansvarlige for barnets mistro, mens statens indgreb i barnets liv (sagsforløb og anbringelsesforløb) og det erstattede forældreskab (anbringelsessted) aldrig holdes ansvarlig for barnets mistro. Det er en næsten ubegrænset fritagelse for ansvar, som staten giver sig selv, og en stærk overvurdering af risici i forhold til forældres mulige negative indflydelse på barnets liv og en stærk undervurdering af forældrenes mulige positive indflydelse på barnets liv.

3. Hvilke børn og familier ville kunne få hjælp, hvis udspillet vedtages?

Udspillet *Børnene Først* præsenteres som gældende for alle børn i Danmark, men med særlig fokus på de allermest udsatte. I udspillet fremgår det dog ikke, hvor mange børn, der falder i den kategori, men fra forskning ved vi, at mellem 9 og 15 pct. af alle børn er udsatte (Ottosen et al. 2010). Udspillet tilbyder ingen hjælp til den store gruppe af gråzonebørn; det vil sige børn, der er i fare for at blive udsatte på den ene eller anden måde. Det bliver derfor helt centralt at spørge, hvilke typer af børn og familier, der vil få et bedre liv, hvis udspillet bliver vedtaget, og hvilke der ikke vil?

En regering skal beskytte sin befolkning og forbedre dens livsvilkår nu og i fremtiden. Hvilke familier og børn vil få en bedre beskyttelse og forbedring af deres vilkår som følge af udspillet? Der er store grupper af familier og børn, der ikke vil: Der er ingen hjælp til børn i helt almindelige familier, som får problemer og

har brug for støtte i en periode af deres liv. Disse familier vil være dybt bekymrede for, hvad der mon kunne være konsekvensen for dem og deres børn, hvis de beder kommunen om hjælp. Bekymringen går på, om de så kan risikere at blive mistænkt for ringe forældreevne.

Så er der alle de familier, der i en kriseperiode har brug for udvidet hjælp fra kommunen. Det kan være familier, der er i mistriksel på grund af økonomiske problemer, alvorlig sygdom, dødsfald i den nærmeste familie, m.m. De kan have brug for en kort- eller langvarig forebyggende indsats fra kommunen for at komme godt igennem krisen. Her har *Børnene Først* heller intet at byde på.

Så er der familier med børn med autisme, ADHD, fysiske funktionsnedsættelser, m.m., som har smertefulde erfaringer med at kæmpe for at få hjælp fra kommunen. Denne kamp udmatter og stresser børn og forældre og kan tage to-tre år, hvor både børn og forældre kommer i mistriksel. Et almindeligt mønster er her, at når familien er slidt helt ned på grund af manglende hjælp, bliver forældrene mistænkeliggjort for at være årsag til deres barns mistriksel. De bliver "anklaget" for ringe forældreevne. I nogle tilfælde bliver børnene så tvangsanbragt. Autismedforeningen har påpeget, at der er en overrepræsentation af børn med autisme blandt tvangsanbragte (1,5 pct. af alle børn i Danmark har en autismediagnose, mens det blandt tvangsanbragte børn er 4,8 pct.). Der er imidlertid en endnu større overrepræsentation af børn med autisme blandt "frivilligt anbragte" børn. Samtidig ved vi, at der er mange familier med børn med autismelidelser, der ikke har fået den hjælp, de har efterspurgt, mens de har passet deres børn i hjemmet. Den høje hyppighed af både tvangsanbringelser og frivillige anbringelser af børn og unge med autisme er et indicium for, at familierne ikke har modtaget relevant hjælp og støtte, mens børnene boede hjemme i deres egen familie. En hjælp og støtte, som de ifølge Børnekonventionen og Handikapkonventionen har ret til.

Så er der familier med svære langvarige eller permanente problemer, såsom kronisk psykisk eller invaliderende fysisk sygdom, fattigdom, misbrug, kriminalitet og vold. Hvad tilbyder udspillet de børn, der vokser op i sådanne familier? Her har udspillet kun et svar: anbringelse og gerne fra fødslen af. For langt størstedelen af børn og familier er der ikke meget hjælp at hente i udspillet.

4. Problemstillinger, der ikke adresseres i udspillet

Der er en række velkendte men fortsat eksisterende store problemer på børneområdet, som af uransagelige grunde ikke behandles i udspillet.

Børnefattigdom

Børnefattigdom er fx slet ikke omtalt, selvom der er tusindvis af børn, der vokser op i fattigdom i Danmark. I 2019 var der 59.700 fattige børn, det vil sige hvert 20. barn i Danmark levede i en familie med fattigdom (Caspersen, 2020). De seneste undersøgelser af udsatte børnefamilier viser, at over halvdelen ikke har råd til at købe nødvendigt fodtøj eller overtøj til børnene. Børn, der vokser op i familier, der i blot ét år har levet i fattigdom, vil med stor sandsynlighed få sociale udfordringer senere i deres liv (Sievertsen & De Montgomery, 2015). Det at opleve fattigdom i barndommen kan trække spor mange år ind i voksenlivet og få negative konsekvenser for jobchancer og indkomstmuligheder.

Fattigdom medfører en lang række afsavn for børn og unge, som forringer deres trivsel her og nu, og kan medføre, at børnene får et dårligere helbred og trivsel og isoleres fra deres klassekammerater, da der fx ikke er råd til at deltage i børnefødselsdage eller at invitere kammerater på besøg (Benjaminsen et al. 2016). Afsavnsundersøgelser har også vist, at fattige forældre gør deres yderste for at mindske deres børns afsavn. Nogle undlader fx at bruge penge på lægeordineret medicin til dem selv for, at pengene kan bruges til mad til børnene.

I indledningen til *Børnene Først* skriver Astrid Krag: "Børn er og bliver det vigtigste fokus i socialpolitikken. Ulige vilkår og betingelser i opvæksten er den værste uretfærdighed, der findes." Ja, det er rigtigt. Derfor undrer det, at denne store gruppe på ca. 60.000 fattige børn, som lever i stor risiko for at komme i mistriksel og få forringet deres livschancer, slet ikke omtales og ikke skal hjælpes. Til sammenligning er der ca. 12.000 anbragte børn.

Familier med børn med diagnoser

Hjælp til børn med forskellige diagnoser omtales stort set ikke på udspillet 48 sider, skønt mange forældre har vanskeligt ved at få den tilstrækkelige støtte til deres børn med fx diagnosen ADHD eller autisme, blandt andet fordi børnene ikke får de rette dag- eller skoletilbud i tide.

Dette er belyst i flere undersøgelser, blandt andet af Institut for Menneskerettigheder (Nielsen et al., 2017). Børn i mistrivsel i skolen udvikler ofte fravær og længere fravær (skolevægring), hvilket giver problemer for barnet og familien på en lang række måder og områder såsom stress i familien, nedsat tilknytning til arbejdsmarkedet, udvikling af tillægsdiagnoser hos barnet, m.m. (Nielsen et al., 2017). At skolen er forpligtet til at sende en underretning til socialforvaltningen ved 15 pct. "ulovligt fravær", og at kommunen er forpligtet til at trække i familiens ydelser, afhjælper ikke barnets skolemistrivsel og giver ikke skolen ressourcer eller muligheder for at indrette et autisme- eller ADHD-egnet undervisningsmiljø. Det gør blot familierne fattigere.

Familier med børn med funktionsnedsættelser oplever sig også misforstået i mødet med det kommunale system, hvor barnets mistrivsel på grund af funktionsnedsættelsen og på grund af forkert skoletilbud, af

kommunen tolkes som udtryk for manglende forældrekompetence (Lund, 2020a). I virkeligheden er det manglende viden og specialkompetence i kommunen og skolen, som er problemet. Familierne skal kæmpe meget længe for at få den hjælp, de er berettigede til, og ofte er kampen så udmattende, at familiens samlede udfordringer – barn med funktionsnedsættelse, forkert skoletilbud, kampen om korrekt skoletilbud og kampen med kommunen – får familien til at bryde sammen, så barnet må anbringes. Disse alvorlige strukturelle problemstillinger berører udspillet ikke, men her ville man med enkle midler kunne hjælpe en stor gruppe børn, der lige nu udsættes for systemsvigt og systemovergreb.

Behovet for at styrke de forebyggende indsatser

Udspillet indeholder næsten intet om forebyggende indsatser. Det må vække til undren, at udspillet ikke lægger op til at undersøge og kortlægge, hvad der er af effektive forebyggende indsatser, således at man på et oplyst grundlag kan vurdere, hvordan der kan sættes forebyggende ind, inden problemerne vokser sig store. Det halter med viden på det overordnede plan i udspillet, dvs. i forhold til det store spørgsmål om, hvorvidt vi skal anbringe eller ej, om vi skal tvangsanbringe eller ej, og om vi skal bortadoptere eller ej. Og det halter på detaljeniveauet, hvor der mangler viden om, hvorvidt et konkret efterværnstilbud, en konkret forebyggende foranstaltning eller en bestemt pædagogisk tilgang på et opholdssted tjener sit formål (Andersen, 2021). Det kan også undre, at regeringen – med sit store ønske om at hjælpe udsatte børn – ikke har indkredset praksiserfaringer fra de mange gode forebyggende indsatser, der allerede er i brug.

Regeringens manglende fokus på forebyggelse tegner ikke godt. Som vi ser det, er der behov for et øget fokus på og flere ressourcer til det forebyggende arbejde både i sundhedsplejen, daginstitutioner og skoler, samt i form af aflastning, behandling og vejledning til familier. En grundpille i nyere dansk socialpolitik er forebyggelse, og uanset om devisen har været hjælp til selvhjælp, cost-benefit eller sundhedsfremme, så har målet været en tidlig og helhedsorienteret indsats, der skal styrke livskvalitet hos både børn og forældre. Derfor har tidligere socialpolitik på børneområdet også søgt at udbygge denne indsats. Med *Børnene Først* brydes der med denne grundholdning.

Gruppen af børn, der får almindelige udfordringer i dagtilbud og skole, nævnes heller ikke, men også de har brug for relevante og tilstrækkelige pædagogiske indsatser i den konkrete kontekst, hvori problemet opstår. Pædagoger og lærere har til opgave at løse sådanne pædagogiske problemer via pædagogisk praksis. Dette kan gøres på mange måder som blandt andet vist i Haslebo & Lund (2014). At det mange steder er meget vanskeligt at imødekomme børns behov i dagtilbud og skoler, omtales ikke i udspillet, selvom det berører store børnegrupper. Udspillet burde have adresseret dette og peget på forbedringsmuligheder i pædagogisk praksis, men gør det ikke.

Til gengæld peger det på underretninger som løsningen. Men kravet om underretninger fører meget let til problemeksport, det vil sige, at dagtilbuds- eller skoleproblemer eksporteres ud af dagtilbud og skole og væk fra de primærpersoner, der bedst kan arbejde med det. Herved transformeres det pædagogiske problem til et socialt problem, der skal løses i henhold til serviceloven frem for et problem, der kan løses tæt på barnet, altså gennem initiativer, der reguleres af dagtilbuds- eller folkeskoleloven. Samtidigt besværliggøres daginstitutionernes og skolernes vigtige forældresamarbejde, som i forvejen har svære vilkår. Regeringsudspillet kunne have søgt at afhjælpe disse problemstillinger ved at sætte fokus på vilkår for det forebyggende og problemløsende arbejde i dagtilbud og skoler, samt behovet for et bedre og mere responsivt forældresamarbejde (Nielsen et. al. 2017; Lund, 2020b).

Grundløse underretninger, et underretningssystem i selvsving samt mistillid mellem borger og myndighed

Et alvorligt problem, som heller ikke er adresseret, er grundløse underretninger og den frygt og mistillid til det sociale system, som mistænkeliggørelsen skaber hos forældre. Den store gruppe af familier, der bliver udsat for eller frygter en grundløs underretning, vil næppe se udspillet som en beskyttelse eller forebyggelse af udsathed. Hvilke skadevirkninger, det har på en familie at blive udsat for en grundløs underretning, er godt belyst i Politikens interviewserie samt i dokumentaren på DR1 med familierne på Fanø: "Mistænkt for livet"⁵. En grundløs underretning opleves som et bagholdsangreb, hvor forældrene mistænkeliggøres, og dette bliver starten på et meget belastende sagsforløb, der går ud over både børn og forældre. Børn og forældres retssikkerhed og sikkerhed i det hele taget kompromitteres voldsomt i disse forløb. Der var her tale om ganske almindelige, velfungerende familier. Da kommunen selv når frem til, at underretningen var grundløs, ydes der ingen indsats for at genoprette tilliden mellem borgere og systemet/de fagprofessionelle. En grundløs underretning bliver ikke slettet, men kan forfølge et barn og familie i mange år. Der er intet i *Børnene Først*, der adresserer dette problem med grundløse underretninger.

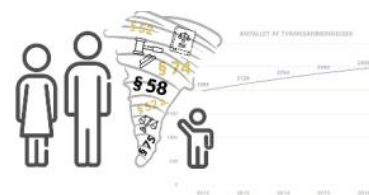
Vi har allerede nu et underretningssystem med et støt stigende antal underretninger, der i 2019 ifølge Danmarks Statistik kom op på 137.986. Alligevel hører vi fra Astrid Krag⁶, at der hellere må være 10 underretninger for meget end en for lidt, ligesom der skal indføres yderligere strafbestemmelser for ikke at overholde en skærpet underretningspligt. Dette er en kriminalisering af fagprofessionelle, som skal foretage et fagligt skøn om meget komplekse forhold, hvilket kan medføre, at det faglige skøn erstattes af en interesse i at holde sin egen ryg fri. I så fald sendes underretningen afsted for at sikre sig selv mod straf – ikke for at hjælpe barnet. I udspillet foreslås det, at skærpelsen skal gælde ansatte på fri- og privatskoler, foruden at fokus på underretninger om børn med ikke-vestlig baggrund skal styrkes.

Her må vi igen gøre opmærksom på, at underretningssystemet allerede nu fører til frustration og systemovergreb på børn i familier, der ikke får hjælp trods underretningerne.

Ifølge Danmarks Statistik er der således ikke registreret sociale indsatser for 51,6 pct. af de børn og unge, der er blevet underrettet om. Og om de registrerede indsatser har nogle gavnlige effekter, vides ikke, for det opgøres ikke. Det er dermed ikke dokumenteret af regeringen, at underretninger hjælper børnene. Til gengæld fører underretningssystemet til frustrationer hos sundhedsplejersker, pædagoger og lærere, der ikke kan skaffe familierne den støtte, de har brug for, ligesom det fører til en støt stigende arbejdsbelastning for socialrådgiverne, der modtager underretningerne, og som i forvejen arbejder under vanskelige vilkår. Derfor så vi hellere et udspil, der tog disse negative utilsigtede virkninger af underretningssystemet alvorligt.

Manglende retssikkerhed

I et velfungerende velfærdssamfund skal borgere kunne stole på, at myndighedernes beslutninger er sagligt velfunderede og retfærdige. Ifølge juraprofessor Eva Smith skal retssikkerheden beskytte borgere mod myndighedernes magtmisbrug. Det kan borgere på ingen måde være sikre på med dette udspil. Justitia udarbejdede i 2018 en omfattende rapport, hvor de påpegede en

Rapport:
Tvangsbringelser – retssikkerhed i en kompliceret
beslutningsproces

⁵ https://www.dr.dk/drtv/program/mistaenkt-for-livet_221364

⁶ Dette skete fx på de åbne samråd med social- og indenrigsminister (nu: social- og ældreminister) Astrid Krag den 3. september. og 20. oktober 2020.

lang række alvorlige retssikkerhedsproblemer samt kom med klare anbefalinger til, hvordan retssikkerheden på tvangsanbringelsesområdet kan forbedres (Eiriksson & Kryger, 2020). Der findes altså analyser og løsningsforslag, men de bruges ikke. Der er ingen forslag i udspillet, der kan berolige borgere i forhold til deres retssikkerhed. De store retssikkerhedsmæssige udfordringer omtales ikke, og der er ingen forslag til, hvordan retssikkerheden skal styrkes. Det er beskæmmende for et regeringsudspil anno 2021 - og igen et eksempel på symbolpolitik frem for forslag baseret på saglighed og viden.

Der er stor risiko for, at de danske myndigheder krænker den Europæiske Menneskerettighedskonventionens (i det følgende: konventionen) artikel 8. Det skal bemærkes, at Norge er dømt for at krænke konventionens artikel 8 om retten til familieliv i et stort antal tvangsfjernelsessager. Hvis de danske myndigheder har et for ensidigt fokus på barnets rettigheder, kan det betyde, at forældrene og deres rettigheder afskrives som illustreret i "Strand-Lobben"-dommen fra Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (Lovdata, Norge). Sagen handlede om at fratage en mor forældremyndigheden og lade plejeforældrene adoptere hendes søn. Her fandt et flertal af dommerne, at der var sket en krænkelse af retten til familieliv, idet myndighederne på intet tidspunkt havde overvejet, at barnet og moderen kunne blive genforenet. I ambitionen om at sikre barnets bedste i anbringelsen havde man afskåret relationen til den biologiske mor og muligheden for hjemgivelse. En sådan beslutning vanskeliggør forældres muligheder for at få vurderet forældrekompetencer og eventuelle forbedringer af disse.

Det absolutte udgangspunkt i konventionens artikel 8 i forhold til anbringelsessager er, at en anbringelse af et barn uden for hjemmet skal anses som en midlertidig foranstaltning, der skal bringes til ophør, så snart omstændighederne tillader det, og at gennemførelsen af sådanne midlertidige foranstaltninger bør være forenelig med det overordnede formål om at genforene barnet med dets biologiske forældre (Kjølbro, 2020).

Regeringens udspil lægger op til, at der skal iværksættes tidligere og længere anbringelser med mindre kontakt til forældrene. Dette kan medføre, at familiens relation ikke bevares eller videreudvikles, hvorved det overordnede formål med anbringelsen forspildes.

Udspillet synes at tage udgangspunkt i, at der er et naturligt modsætningsforhold, børns og forældres interesser imellem. Dette er derimod ikke udgangspunktet i Menneskerettighedsdomstolens fortolkning af konventionen. Menneskerettighedsdomstolen har det udgangspunkt, at børn ikke kun har ret til en familie – de har ret til deres biologiske familie. Børn har ret til at vokse op i tryghed. De skal for eksempel ikke leve i frygt for, at de pludselig – og mod deres vilje - skal sendes på børnehjem (jf. Børnekonventionen). I de tilfælde, hvor børn mistrives i hjemmet, skal myndighederne først forsøge at tilbyde hjemmet hjælpeforanstaltninger, hvis sådanne kan afværge en tvangsfjernelse. Myndighederne skal også efter en tvangsfjernelse arbejde på at forbedre forholdene hos familien, således at barnet hurtigst muligt kan hjemgives. *Børnene Først* synes kun at forringe muligheden for at få barnet hjemgivet, hvorved udspillet lægger op til at svække den nuværende retstilstand.

Menneskerettighedsdomstolen prioriterer i sin praksis beskyttelsen af børn højt og kræver, at børn skal værnes mod vanrøgt, overgreb, m.m. såvel i deres eget hjem som andre steder. De skal på den anden side også værnes mod myndighedsovergreb. Menneskerettighedsdomstolen (EMD) anser det for myndighedsovergreb, hvis børn tvangsfjernes på baggrund af en overfladisk proces, hvor sagen ikke undersøges til bunds.

Institut for Menneskerettigheder har vurderet, i hvilken udstrækning de påtænkte lempelser af lovgivningen angående tvangsadoption er i overensstemmelse med Den Europæiske Menneskerettighedskonvention og Børnekonventionen. Vurderingen er udarbejdet af Anette Faye Jacobsen, som er seniorforsker på Institut for Menneskerettigheder. Den findes i notatet: *Tvangsadoptioner - menneskeretligt belyst*, som ligger på Folketingets hjemmeside (Jacobsen, 2021). I konklusionen bemærkes det, at "Højesteret udtrykkeligt har fastslået, at adoptionslovens regler skal fortolkes i lyset af retten til familieliv, som beskyttes af Menneskerettighedskonventionens artikel 8, og at en adoption derfor – uanset om den sker i overensstemmelse med de danske regler – kun kan ske, hvis det er foreneligt med konventionen. Der er grænser for hvor lempede regler, der kan indføres i dansk ret" (Ibid. s. 6). Notatet havde en helt central placering i § 20-spørgsmålet S 867 den 5. februar 2021.

Socialrådgiveres dårlige arbejdsvilkår

Udspillet rummer ikke mange forslag til forbedringer af socialrådgiveres arbejdsvilkår. Ifølge Det Nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø er faggruppen af socialrådgivere pt. den mest stressede faggruppe i Danmark (NFA, 2018). En anden undersøgelse af socialrådgivernes psykiske arbejdsmiljø, udarbejdet af COWI for Dansk Socialrådgiverforening, viser at 31 pct. af socialrådgiverne er stresset hele tiden eller ofte. Dette gælder til sammenligning kun for 16 pct. af lønmodtagere generelt. Undersøgelsen viser også, at særligt socialrådgivere, der arbejder i kommunale forvaltninger, er hårdt ramt, og her er socialrådgiverne på børne-familieområdet i særlig grad udsat for stress. Hele 44 pct. er stressede enten hele tiden eller ofte (Dansk Socialrådgiverforening, 2018).

Socialrådgivernes dårlige arbejdsvilkår på grund af alt for mange alvorlige børnesager pr. sagsbehandler samt alt for mange opgaver i de enkelte sager, proceskrav og styringsproblemer, giver et arbejdspress, som medfører stress

og udbrændthed. Det forringer muligheder for inddragelse af børn og forældre i deres egen sag. Det får socialrådgivere til at skifte job, hvilket forårsager hyppige sagsbehandlerskift for borgere, hvilket har en skadelig effekt på relationerne til og samarbejdet med børn og forældre. Socialrådgiverne har derfor hverken den tid eller kontinuitet i arbejdet, der er nødvendig for at opbygge et godt og tillidsfuldt samarbejde med familien, hvor barnet og forældrene inddrages i at finde den rette hjælp i tide. I lighed med Dansk Socialrådgiverforening påpeger vi, at det kræver tid, tillid og relationer, samt kontinuitet, hvis børnene skal have en stærkere og tydeligere stemme i børnesagerne.

Organisatorisk kapacitet i kommunerne og faglig ledelse

Organisatorisk kapacitet handler om organisationens evne til at samarbejde på tværs og løse komplekse problemer på konstruktive og virksomme måde. Den store mængde regler og bureaukrati i det sociale arbejde beslaglægger store mængder arbejdstid ved skrivebordene, som kunne være brugt på socialfagligt arbejde med familierne. Det høje dokumentationskrav og detailregulering har afgørende betydning for, hvor meget tid der er til den direkte kontakt og samarbejde med forældre og børn. Det er netop i den direkte kontakt, at forandringerne kan ske. Det har evalueringen af frikommuneforsøgene i Gladsaxe, Ikast-Brande og Guldborgsund kommuner bekræftet (Hestbæk, Strandby & Jensen, 2021).

I evalueringen konkluderes det, at kommunerne lykkes med at få omlagt rådgivernes arbejde fra primært administration til tættere og hyppigere dialog med familierne. Vejen fra bekymring til indsats er kortere, så problemerne ikke når at udvikle sig så meget, da der sættes ind betragteligt hurtigere og mere relevant end før. De nye mødeformer med involvering af netværk og samarbejdspartnere ser ud til at medvirke positivt både til inddragelse af barn og familie og til at skabe fælles opbakning bag og tidlig koordinering af indsatser. Familierne er glade for den mere kortfattede skriftlige kommunikation og for den overskuelige dialog på netværksmøder på tværs af mange involverede parter, der skaber transparens. Mange familier føler sig inddraget og tager medejerskab for løsning af udfordringerne. Rådgiverne oplever, at børnene får en stærkere stemme, og at de bliver inddraget på nye måder, der passer bedre til børns forudsætninger. Erfaringer fra frikommuneforsøget står i kontrast til det generelle erfaringsbillede fra kommunerne.

Faglig ledelse, fagligt og tværfagligt samarbejde i forvaltningerne og faglig sparring, supervision, refleksion og dialog er afgørende for godt socialt arbejde. At skabe bedre betingelser for at etablere et fagligt rum til dette arbejde berøres ikke i udspillet. I det hele taget er fraværet af fokus på faglighed bekymrende. Der mangler opdateret og specifik viden i kommunerne på en række områder; autisme og ADHD, vold og psykisk vold, m.m. Man kunne udbygge de forebyggende tilbud og øge kvaliteten heraf alene ved at øge og understøtte organisatorisk kapacitet og give sagsbehandlerne bedre arbejdsvilkår.

Hertil hører, at der er en ledelse, der sikrer, at sagsbehandlingen laves inden for lovens rammer. I konkrete sager er det fremgået, at den lokale beredskabsplan for mistanke om overgreb ikke blev fulgt, ligesom

socialrådgivere blev sat til at udføre en psykologisk test, de ikke er uddannede til og ikke må i henhold til loven. Dette fremgår af en af sagerne i DR-dokumentaren *Mistænkt for Livet*⁷. Senest har vi også set, hvordan ledelsen giver sagsbehandlere ordre på at spare penge uanset de faglige begrundelser for at tildele børn hjælp, hvilket vil sige ordre på at lave sagsbehandling uden for lovens rammer⁸. Dette kunne tyde på, at frikommuneforsøget i de tre kommuner også har en bagside.

5. Manglende finansiering

Om finansieringen af de nye tiltag fremgår det i regeringens udspil, at der skal bruges 761,6 millioner kroner, når reformen er fuldt indfaset i 2026. Det er cirka 5 pct. af det beløb, der i 2019 blev brugt på udsatte børn. Det lille beløb viser, at regeringen på ingen måde "sætter børnene først", når det gælder om at afsætte midler til at beskytte børn og unge i udsatte positioner eller at forbedre trivselen for andre børn, der har vanskeligheder. Når regeringen samtidig vil bruge den dyreste foranstaltning, nemlig anbringelse uden for hjemmet, både hyppigere og tidligere, så kan det simpelthen ikke lade sig gøre inden for det afsatte beløb. Fx koster en anbringelse på en døgninstitution (SEL § 6, stk. 1, nr. 6) 1.183.000 kr. om året, en anbringelse i en plejefamilie (SEL § 66, stk.1, nr.1) 477.000 kr. om året, mens fx praktisk, pædagogisk og anden støtte i hjemmet, jf. SEL § 52, stk. 3, nr. 2) koster 110.000 kr. om året ifølge Socialpolitisk Redegørelse 2020.

De afsatte midler slår slet ikke til. Og hvis der skal omprioriteres, så kan der kun tages midler fra de forebyggende indsatser, som i forvejen er helt utilstrækkelige i forhold til at give familierne den hjælp, de efterspørger og har ret til. På bundlinjen er der altså ingen mulighed for finansiering af de centrale dele af reformen, medmindre man reducerer eller afskaffer forebyggelse.

Den manglende finansiering vil skabe massive frustrationer hos familier, børn, unge og hos de professionelle, som håber på, at kvaliteten i deres arbejde kan forbedres gennem bedre arbejdsvilkår. Begge grupper kommer til at konstatere, at der overhovedet ikke er mulighed for at finansiere et løft af børneområdet. Tværtimod.

6. Konklusion: Udspillet bør trækkes tilbage

Vi finder det u hensigtsmæssigt, at et fagligt indsatsområde, der i udgangspunktet bør være videns- og evidensbaseret, ikke er det. Regeringens udspil er på flere planer baseret på værdier og følelser og savner dokumentation. Udspillet rummer ingen etiske overvejelser og ej heller henvisninger til undersøgelser og teori, der sandsynliggør regeringens antagelser og forslag. Før noget så indgribende som forslagene i *Børnene Først* besluttet, bør der indsamles mere viden og laves undersøgelser på baggrund af eksisterende data, som belyser tendenserne vedrørende anvendelse af underretninger, forebyggende indsatser og anbringelser.

Udspillet giver på mange måder ikke mening. Hvad vil regeringen opnå? I januar 2020 var der 1.156.138 børn under 18 år. Ifølge VIVE er ca. 1 pct. (12.000) af disse anbragt uden for eget hjem.

Vil det være en succes, hvis 2.000 flere bliver anbragt? Eller hvis 100 flere børn bliver tvangsadopteret? Udspillet udpeger forældrene som børns modstandere og giver flere beføjelser til staten og enkelte flere rettigheder til børnene, særligt med fokus på børns ret til at sige nej til samvær med biologisk familie. Børnene får ikke en tilsvarende ret til at sige nej til anbringelse.

Det grundlæggende narrativ i udspillet er, at staten vil redde børn fra deres forældre og gerne tager hårdere magtmidler i brug hertil. Det er forsøgt i mange lande, fx Australien og eksperimentet med de grønlandske børn, der midlertidigt blev anbragt i familier i Danmark, hvorefter de fleste blev anbragt på børnehjem i Grønland. De fleste af de grønlandske børn i dette projekt fik en sørgelig skæbne.

⁷ https://www.dr.dk/drtv/program/mistaenkt-for-livet_221364

⁸ TV2ØST, d. 25. februar, 2021. https://www.tv2east.dk/guldborgsund/sagsbehandlere-i-guldborgsund-sender-brev-til-politikere-kaemper-med-stort-arbejds-pres-og-hoeje-sagsbunker?fbclid=IwAR0zGemP8KrEWdKiy4UaSJpChx7yC1dIQdY7NczZ-04JmUbO_zxK5RDvSlg

Disse eksperimenter med børn er ikke blevet til nogen succes noget sted i verden. Mette Frederiksen har helt berettiget undskyldt for systemovergrebene over for de grønlandske børn, ligesom hun lige så berettiget har undskyldt for behandlingen af Godhavnsdrengene. Det er godt og fortjenstfuldt at erkende tidligere svigt og overgreb fra myndighedernes side. Det er skidt og magtfuldkomment ikke at tage ved lære af disse erfaringer. Det ser desværre ud til, at regeringen lægger op til at muliggøre tilsvarende systemovergreb over for børn, hvor forældrene i en periode ikke magter at passe egne børn, og især med fokus på børn med ikke-vestlig baggrund.

Udspillet udgør på flere måder et alarmerende paradigmeskifte i det sociale arbejde på børneområdet. Som vi ser det, vil det sætte en indsats, som har været bygget op over flere årtier, kraftigt tilbage.

Paradigmeskiftet viser sig i følgende:

1. Et skift i børnesynet fra at se barn, familie og slægt som indbyrdes forbundne til at se barnet isoleret og som en plante, der uden problemer kan rykkes op med røde, og plantes i en ny familie.
2. At en lang række af forslagene er udtryk for en adskillelsespolitik, hvor børn skal skilles fra deres forældre, slægt og lokale fællesskab.
3. At anbringelse går fra at være en sidste indgriben til at blive set som en forebyggende foranstaltning. Derved suspenderes hele det forebyggende arbejde.
4. At anbringelse ses som en permanent foranstaltning frem for en midlertidig foranstaltning.
5. At bortadoptioner skal anvendes hyppigere og uden, at det er godtgjort, hvordan adoptionsfamilier skal kunne varetage den svære opgave at tage sig af udsatte børn.
6. At anbringelse/bortadoption kan forberedes og ske med tvang, før barnet er født.
7. Der bygges et modsætningsforhold op mellem barn og forældre – og fokus flyttes fra familiens trivsel til statens magtbeføjelser.
8. Etniske minoritetsforældre skæres over en kam og bliver stigmatiseret helt unødvendigt gennem store dele af udspillet.
9. Et skift fra en social- og børnepolitik, der bygger på gensidig tillid og respekt og samarbejde om løsninger, til forslag, der øger tvang, trusler, kontrol, sanktioner og straf.
10. At udspillet bygger på myten om forældredeterminisme og myten om social arv, hvor børns mistro automatisk forklares med, at forældrene ikke magter deres forældreopgave.

Dette udspil bør trækkes tilbage.

En regering skal beskytte og hjælpe sin befolkning – ikke skabe frygt og angst for at få tvangsfjernet sit barn eller få det tvangsbortadopteret, hverken lige efter fødslen eller i forbindelse med en anbringelse. En regering skal ikke bruge trusler og straf, men fremme et tillidsfuldt samarbejde mellem borgere og kommuner således, at borgere tør henvende sig til kommunen for at få hjælp. Hvis forældre ikke tør det på grund af regeringens skræmmende retorik og vidtgående indgreb, vil det gå ud over børnene. Og det vil undergrave en positiv udvikling af velfærdssamfundet.

Dette udspil sætter ikke børnene først.

7. Faktaboks om Aktionsgruppen for Børns Velfærd

Medlemmer af aktionsgruppen:

Niels Christian Barkholt; Socialrådgiver, Cand.Scient.Soc., direktør i Social Talks, tidligere næstformand for Dansk Socialrådgiverforening.

Morten Ejrnæs; Lektor emeritus. Mag.Scient.Soc. Forsker i fattigdom, ulighed, sociale problemer og professionelles risikovurderinger

Gitte Haslebo; Organisationspsykolog. Cand.Psych. Msc Business Administration. Medstifter af Socialpolitisk Forum. Taos Associate.

Per Schultz Jørgensen; Professor emeritus, dr.phil., tidligere formand for Børnerådet.

Gro Emmertsen Lund; Organisationskonsulent. Læreruddannet, Msc Evaluering, ph.d.; Usynlige sociale eksklusionsprocesser i skolen. Taos Associate. En del af NO!SE.

Mette Appel Skjolden; Mor i Solrød-sagen (Politiken), Cand.Jur. og tidligere medarbejder på Institut for Menneskerettigheder.

Formål og aktiviteter:

Aktionsgruppen for Børns Velfærd er stiftet i juni 2020 med det formål at kvalificere videns- og beslutningsgrundlaget for den kommende 'Barnets Lov', da vi ikke anså de foreløbige udmeldinger for at være i overensstemmelse med barnets bedste interesse (jf. Børnekonventionen), og ej heller med ånden i et demokratisk velfærdssamfund. Aktionsgruppen er økonomisk og politisk uafhængig.

Aktionsgruppen har holdt lyttemøder 1.0 med politikere fra forskellige partier i 2020 og afholdt en konference på Christiansborg: Det ANDET Topmøde: *Børnene Først - en ny vej på Børneområdet* fredag d. 9. oktober, 2020. Efter at udspillet *Børnene Først* er fremlagt, afholder Aktionsgruppen lyttemøder 2.0 med politikere fra forskellige partier. Aktionsgruppen har desuden oprettet en Facebookgruppe: Netværk for Børns Velfærd, der nu har mere end 4.000 medlemmer, samt en Facebookside: Aktion for Børns Velfærd.

Kronikker og debatindlæg fra Aktionsgruppen:

Drop heksejagten på uskyldige forældre (overskrift i den fysiske avis). *Vi er blevet et stikersamfund, hvor forældre dømmes skyldige* (overskrift i den elektroniske udgave)

Af Gitte Haslebo, Cand. Psych. og forfatter
Kronik i Politiken d. 22. maj 2020

<https://politiken.dk/debat/kroniken/art7782270/Vi-er-blevet-et-stikersamfund-hvor-forpct.C3pct.A6ldre-dpct.C3pct.B8mmes-skyldige>

Færre underretninger og bedre anbringelser

Af Aktionsgruppen for Børns Velfærd: Niels Christian Barkholt, Morten Ejrnæs, Gitte Haslebo, Per Schultz Jørgensen, Gro Emmertsen Lund og Mette Appel Skjolden.

Kronik i Politiken d. 16. august 2020

<https://politiken.dk/debat/kroniken/art7882983/Det-er-ikke-bedre-med-ti-underretninger-for-meget-end-pct.C3pct.A9n-for-lidt.-Grundlpct.C3pct.B8se-underretninger-om-bpct.C3pct.B8rn-presser-og-pct.C3pct.B8delpct.C3pct.A6gger-familier>

De store linjer i Barnets Lov er dybt problematiske

Af Aktionsgruppen for Børns Velfærd: Morten Ejrnæs, lektor ved Aalborg Universitet, Gro Emmertsen Lund, ph.d. og uddannelsesspecialist, Gitte Haslebo, psykolog og konsulent, Mette Appel Skjolden, jurist

Per Schultz-Jørgensen, professor og fhv. formand for Børnerådet, Niels Christian Barkholt, direktør, Social Talks
Altinget, d. 9. februar, 2021

https://www.alinget.dk/boern/debat/artikel/aktionsgruppen-for-boerns-velfaerd-barnets-lov-hjaelper-ikke-boerne?fbclid=IwAR306IMvCKAPL4xePmeCuPu1XzsAApTyl_zP2j8HuCbLpjenF6Hn1hNhZgAltinget

Ekspert: Regeringen er fuldkommen på vildspor. 'Børnenes lov' vil skade både børn og voksne langt mere end den gavner.

Af Gitte Haslebo, Gro Emmertsen Lund, Per Schultz Jørgensen, Niels Christian Barkholt, Morten Ejrnæs og Mette Apple Skjolden. Aktionsgruppen for Børns Velfærd.

Politiken d. 16. februar, 2021

https://politiken.dk/debat/kroniken/art8100545/Regeringen-er-ppct.C3pct.A5-fuldkommen-vildspor.-Bpct.C3pct.B8rnenes-Lov-vil-skade-bpct.C3pct.A5de-bpct.C3pct.B8rn-og-voksne-langt-mere-end-den-gavner?fbclid=IwAR0oyWVaZ-Uw_5IDwPE5ABel9IRvilBfeTLkXeq0QBWWo7DBZdpRm5imSCs

(Overskrift i den fysiske avis: *Regeringens udspil "Børnene Først" er en ommer*).

Kontakt:

Vi vil meget gerne have tilbagemeldinger på denne fremlæggelse af vores oplysninger, synspunkter og argumenter. Skriv gerne til Gro Emmertsen Lund, Gitte Haslebo og/eller Morten Ejrnæs på gel@groemertsenlund.dk, gh@haslebo-partnere.dk og ejrnaes@socsci.aau.dk.

8. Kildehenvisninger

Andersen, S. H. (2021): *Der mangler evidens om anbragte børn og unge*. ROCKWOOL Fonden.

Benjaminsen, L. et al. (2016): *Fattigdom og afsavn. Om materielle og sociale afsavn blandt økonomisk fattige og ikke-fattige*. SFI. Det nationale Forskningscenter for Velfærd.

Bo, I. G. & Warming, H. (2017): *Åbenhed i adoption og betydningerne heraf*. Ankestyrelsen.

Brännström, L., Vinnerljung, B., & Hjern, A. (2020). Outcomes in Adulthood After Long-Term Foster Care: A Sibling Approach. *Child maltreatment*, 25(4), 383-392.

Caspersen, S. (2020): *Fald i antallet af fattige børn op til coronakrisen*. Arbejderbevægelsens Erhvervsråd.

- Dahlskov, M.P., Blicher, S.P. & Steinitz, S. (2017): *Forældres fattigdom har stor betydning for børns chancer*. Arbejderbevægelsens Erhvervsråd. Downloaded d. 28.02.2021 fra [Microsoft Word - AE_fattigdom-og-foraeldres-jobsituation-har-stor-betydning-for-børns-chancer](#)
- Dansk Socialrådgiverforening (2018): *Socialrådgivernes psykiske arbejdsmiljø – stress, arbejdspress og muligheden for at levere kvalitet i arbejdet*. Udarbejdet af COWI. Downloaded d. 28.02.21 fra [18. marts 2019 - Socialrådgivernes psykiske arbejdsmiljø - COWI rapport V2 - \(socialraadgiverne.dk\)](#)
- Det Nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø (2018): *Fakta om arbejdsmiljø og helbred 2018*. Downloaded d. 28.02.2021 fra <https://nfa.dk/da/Arbejdsmiljoedata/Arbejdsmiljo-i-Danmark/Arbejdsmiljo-og-helbred-i-Danmark>
- Ebsen, F. (2020): Anbringelser i socialpolitikken. I: *UDEN FOR NUMMER. Tidsskrift for forskning og praksis i socialt arbejde*, 40, s. 4-13.
- Ejrnæs, M., Gabrielsen, G., & Nørnung, P. (2004). *Social opdrift - social arv*. Akademisk Forlag.
- Ejrnæs, M. (2008): Pædagoger, forskere og diskursen om social arv. *Tidsskrift for Socialpædagogik*, (21), 6-13.
- Ejrnæs, M. et al. (2020): Professionelle praktikers risikovurderinger – og de faktiske risici. I: *UDEN FOR NUMMER. Tidsskrift for forskning og praksis i socialt arbejde*, 40, s. 34-45
- Eirikson, B. A. & Kryger, S. (2018): *Tvangsanbringelser. Retssikkerhed i en kompliceret beslutningsproces*. Justitia. Danmarks Uafhængige Tænketank.
- Frederiksen, L. Ø. (2021): "Man undrer sig over tilsynsrapporterne". Dansk Socialrådgiverforening, d. 18.02.2021. Downloaded d. 28.02.2021 fra ["Man undrer sig over tilsynsrapporterne" - Dansk Socialrådgiverforening \(socialraadgiverne.dk\)](#)
- Furedi, F. (2001): *Paranoid Parenting - Why ignoring the experts may be best for your child*. London, Continuum.
- Haslebo, G. & Lund, G. E. (2014): *Relationsudvikling i skolen*. Dansk Psykologisk Forlag.
- Hestbæk, A., Strandby, M. W. & Jensen, H. L. S. (2021): *Fra dokumentation til relationer i børnesager. Slutevaluering af frikommuneforsøg på børneområdet i Gladsaxe, Guldborgsund og Ikast-Brande Kommuner*. Rapport, VIVE. 14. januar, 2021.
- Hestbæk, A. (2021): Forsker: *Anbringelsesområdet er et stort ukontrolleret eksperiment*. Debatindlæg i Altinget, d. 21. januar, 2021. Downloaded d. 28.02.2021 fra <https://www.alinget.dk/boern/artikel/forsker-anbringelsesomraadet-er-et-ukontrolleret-eksperiment>.
- Jacobsen, A. F. (2021): *Tvangsadoption – Menneskeretligt belyst*. Endeligt Notat Børnene først i menneskeretlig belysning 05.02.2021. Folketingets hjemmeside. Downloaded d. 28.02.2021 fra <https://www.ft.dk/samling/20201/almdel/sou/bilag/182/index.htm>
- Jeppesen, P., Obel, C., Lund, L., Madsen, KB., Nielsen, L., & Nordentoft, M. (2020): *Mental sundhed og sygdom hos børn og unge i alderen 10-24 år – forekomst, fordeling og forebyggelsesmuligheder*. København: Vidensråd for Forebyggelse, 2020: 1-359. Downloaded d. 28.02.2021 fra [boern_unge_mentale_digi_01_0.pdf \(vidensraad.dk\)](#)
- Jørgensen, P. S. (2000): Børn er deltagere – i deres eget liv. I: Jørgensen, P. S. & Kampmann, J. (red.) *Børn som informanter*. Børnerådet, 9-21.
- Kjølbros, F. (2020): *Den Europæiske Menneskerettighedskonvention*. DJØF Forlag.
- Knudsen, H. (2010): *Har vi en aftale? Magt og ansvar i mødet mellem folkeskole og familie*. Frederiksberg: Nyt fra Samfundsvidenskaberne.
- Landsforeningen Autisme (2021): *Fem forslag til færre tvangsfjernelser fra Landsforeningen Autisme*, 26.01.21. Downloaded d. 28.02.2021 fra <https://www.autismeforening.dk/news/nyheder-2021/brev-til-astrid-krag-fra-formand-kathe-johansen-om-barnets-lov/>
- Lovdata, Norge: https://lovdata.no/artikkel/emd__voteringene_i_strand_lobben-saken_/2524
- Lund, G. E. (2017): *Making Social Exclusionary Processes in Schools Visible*. PhD-thesis. Twente University, The Netherlands.
- Lund, G. E. (2020a): Børne- og forældrestemmer i skole-hjem-samarbejdet. *Kognition og Pædagogik. Tidsskrift om gode læringsmiljøer*, s.18 – 27.
- Lund, G. E. (2020b): Responsivt forældresamarbejde i skolen. Tema: Forældresamarbejde – en udfordring for læreruddannelsen og et vilkår for skolen. *Studier i Læreruddannelse og Profession*. Årgang 5, nr. 1, 2020 (s. 52-72).

- Ministeriet for Børn, Ligestilling, Integration og Sociale forhold (2014): Helhedsanalyse af det danske adoptionssystem - de strukturelle rammer og tilsynet. Downloaded 01.03.2021 fra <https://im.dk/media/8253/helhedsanalyse-af-det-danske-adoptionssystem-de-strukturelle-rammer-og-tilsynet.pdf>
- Nielsen, N., Vigild, P. & Adolphsen, C. (2017): *Retten til uddannelse. Når børn med handicap ikke går i skole*. Institut for Menneskerettigheder. https://www.tv2east.dk/guldborgsund/sagsbehandlere-i-guldborgsund-sender-brev-til-politikere-kaemper-med-stort-arbejdspres-og-hoeje-sagsbunker?fbclid=IwAR0zGemp8KrEWdKiy4UaSJpChx7yC1dIQdY7NczZ-04JmUbO_zxK5RDvSlg
- Ottesen, M.H., Andreasen, A.G., Dahl, K.M., Hestbæk, A., Lausten, M. & Rayce, S. B., (2018): *Børn og unge i Danmark. Velfærd og trivsel*. SFI. Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Sievertsen, H.H. & De Montgomery, C.J. (2015): *Børn i lavindkomstfamilier*. SFI. Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Socialstyrelsen, *Barnets Reform*, 2011. Downloaded d. 28.02.2021 fra <https://socialstyrelsen.dk/tvaergaende-omrader/sagsbehandling-born-og-unge/om-sagsbehandling-born-og-unge/barnets-reform>
- Social- og Ældreministeriet (2021): *Regeringens udspil: Børnene Først. Et trygt hjem og flere rettigheder til Udsatte børn*. Downloaded d. 28.02.2021 fra <https://www.uvm.dk/aktuelt/nyheder/uvm/2021/jan/210127-regeringen-nu-skal-boernene-foerst>
- Social- og Ældreministeriet (2021): *Socialpolitisk Redegørelse 2020*. Downloaded d. 28.02.2021 fra https://sm.dk/media/19474/socialpolitisk_redegoerelse_2020_t.pdf
- Østergaard, F. (2020): *Det virker som om nutidens politikere er historieløse*. Artikel i Finans.dk weekend d. 31.13.2020. Downloaded d. 28.02.2021 fra <https://finans.dk/weekend/ECE12507121/det-virker-som-om-nutidens-politikere-er-helt-historieloese/?ctxref=ext>
- Vinnerljung, B. (1996): *Fosterbarn som vuxna*. Lund: Arkiv förlag.
- VIVE rapport (2020): *Tidligere anbragte unge – 18 år og på vej mod voksenlivet. Forløbsundersøgelse af tidligere anbragte unge født i 1995*.
- Vidensråd for forebyggelse (2020): FAKTAARK "Mental sundhed og sygdom hos børn og unge i alderen 10-24 år – forekomst, udvikling og forebyggelsesmuligheder" 25. november 2020

Uddannelseshierarkiet set fra FGU-uddannelsens position

Af skoleleder for FGU FYN Odense, Vibeke Nørby Mouridsen

I august 2019 begyndte de første unge på den nye kompetencegivende Forberedende Grunduddannelse. Målet var, at den forberedende grunduddannelse skulle have samme anerkendelse som de gymnasiale uddannelser og erhvervsuddannelserne, men en ræs. 19kke barrierer står i vejen for dette.

Forberedende Grunduddannelse⁹ (FGU) er den ny kompetencegivende uddannelse, som bygger ovenpå og erstatter forskellige uddannelser og forberedende forløb så som Produktionsskolen, Erhvervsgrunduddannelsen og Almen voksenuddannelse.

Den politiske baggrund for at etablere en ny uddannelse var, at for få unge gennemførte en ungdomsuddannelse, for mange unge havde ikke fodfæste på arbejdsmarkedet, og gruppen af unge uden for ungdomsuddannelserne var for stor. Endvidere var den eksisterende viden om gruppen meget forskelligartede ungegruppe og indsatser for denne for ringe og med manglende sammenhæng og for høj kompleksitet. De mange forskellige tilbud, indsatser, uddannelser og forløb ville noget forskelligt. Ungegruppen har mange forskellige behov og vilkår, så kompleksitet i formål, målgruppe, indhold, økonomi mv var meget stor – ønsket var at kunne finde en enkel model til at løse udfordringen for en meget forskelligartet gruppe med meget forskelligartede vilkår og behov.

⁹ <https://www.uvm.dk/forberedende-grunduddannelse>

Ekspertgruppens intentioner

Derfor blev der i 2016 nedsat en ekspertgruppe, som havde til opgave at analysere og komme med anbefalinger.¹⁰ Jeg var med, da formanden for gruppen Stefan Hermann, fremlagde Ekspertgruppens "Bedre veje til en ungdomsuddannelse" ved en høring på Christiansborg. Det fremgik, at de havde en intention om, at denne meget forskelligartede ungegruppe havde behov for det bedste, og at arbejdet med denne gruppe krævede de bedste lærere. Ekspertgruppens anbefalinger og udtalelser vidnede for mig om en respekt for og anerkendelse af de unge i målgruppen. De havde værdi som andre unge, og nu skulle de have bedre muligheder for en faglig, social og personlig udvikling mod et liv som andre unge og med høj grad af indflydelse på uddannelsen. Samtidig fremgik det, at den nye uddannelse skulle have samme anerkendelse som de gymnasiale uddannelser og erhvervsuddannelserne.

Ekspertgruppen havde også en holdning til betydningen af uddannelse og ønskede, at vi i omverden var åbne for at se uddannelse på en anden og ny måde til gavn for de unge og for samfundet.

Ekspertgruppen lagde op til, "at man i politik og i praksis, i lovgivning og pædagogisk virke revurderer betydningen af uddannelse. Vi ønsker groft sagt, at langt flere unge i målgruppen får mulighed for at få et ufaglært arbejde med et uddannelsesperspektiv frem for en række uddannelses-tilbud uden jobperspektiv. Arbejde handler ikke alene om ikke at ligge de offentlige kasser til last, men om at virke i et fællesskab, om at fremkalde sig selv i mødet med kollegerne og opgaven, om at høre til og opleve det meningsfuldt, at der er nogen, der på godt og ondt forventer noget. Og det handler naturligvis også om stoltheden ved at forsørge sig selv og være herre i eget liv. Derfor betyder beskæftigelse og arbejde mere i vores anbefalinger, end det gør i dag."

Endvidere skulle området afbureaukratiseres og stat og kommune indgå i et forpligtigende samspil:

"Vores anbefalinger lægger derfor op til, at der skabes en betydelig parlamentarisk samling om en ny rammelo og en bevillingsmæssig stabilitet på området. Der er tale om en ikke ubetydelig afbureaukratisering. Dernæst, at staten og kommunerne finder hinanden i et forpligtende samspil, og at de enkelte kommuner for alvor udvikler en sammenhængende politik og praksis for disse målgrupper."

I overskrifter omhandlede anbefalingerne derudover overgang mellem grundskole og ungdomsuddannelse, styrkelse af kvaliteten i FGU, samt bedre incitamentsstrukturer og ansvarsfordeling i forbindelse med de unges uddannelsesforløb.

Ekspertgruppens intentioner og anbefalinger dannede baggrund for den FGU-lov af 29. maj 2018, som vi nu har arbejdet under siden 1.8.2019.

Ligesom ungdomsuddannelserne

Alle unge er i en identitetsudvikling og har i denne proces behov for spejling og anerkendelse. Selvom FGU-målgruppen rummer mange forskellige unge, er der generelt et særligt behov for at blive anerkendt, og for mange FGU-unge er det vigtigere at være "ligesom" end "forskellig fra". Mange har inden FGU været "forskellig fra" og er bl.a. på FGU på grund af dette. Følgende er eksempler på, hvad de unge adskiller sig med i forhold til det, de oplever, som det efterstræbelsesværdige normale: Ordblindhed, psykisk sårbarhed med fx social angst, manglende kammeratskab, ensomhed, baggrund i et hjem med sociale problemer, manglende skolegang, specialklasselev, anbragt uden for hjemmet, svært ved dansk og matematik osv.

Unge vil generelt gerne i uddannelse og få et job for dermed at kunne klare sig selv. Som naboen eller hende den unge, de gik i folkeskole med, vil FGU-eleven gerne kunne sige: "Jeg er i uddannelse". Boglege

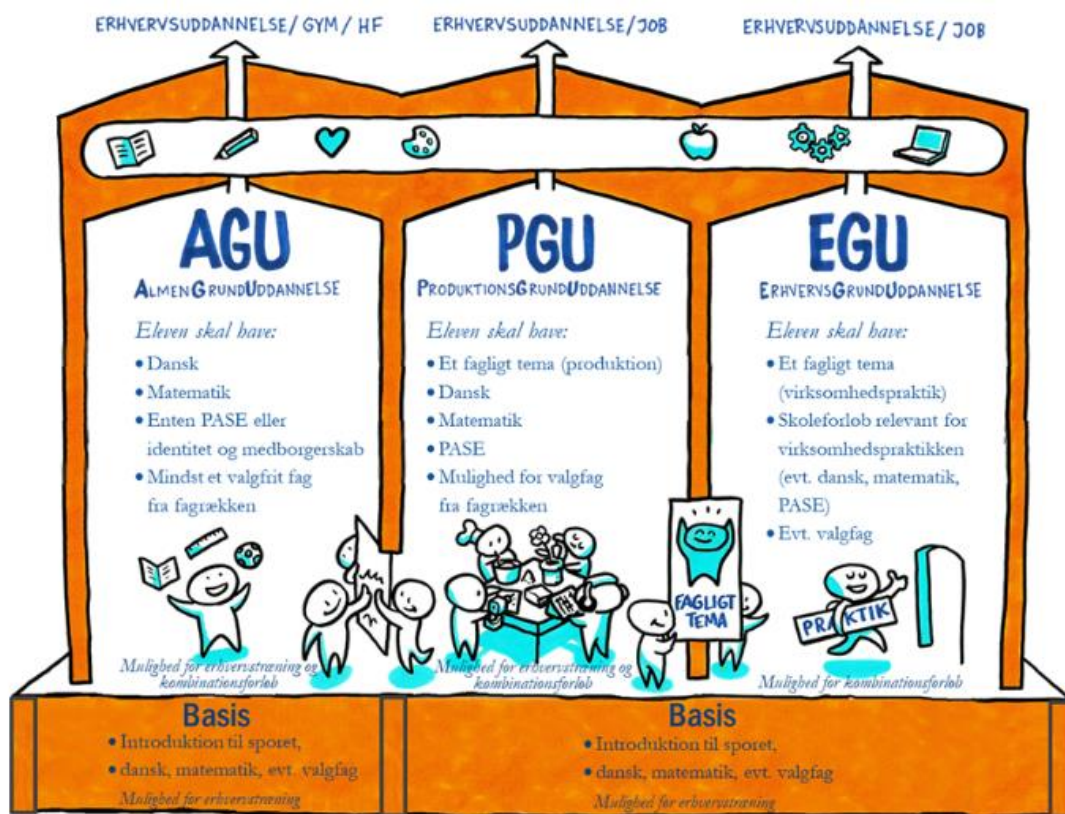
¹⁰ <https://www.regeringen.dk/media/3014/bedre-veje-til-en-ungdomsuddannelse-rapport-digital-version-01.pdf>

uddannelser som gymnasiet eller hf rangerer stadig højest i ungdomsuddannelseshierarkiet. Der er gjort utroligt meget de sidste år for, at erhvervsuddannelserne bliver mere eftertragtet, undervisningsforløb er opkvalificeret, og der er satset på elevernes sociale liv og personlige støtteordninger på erhvervsuddannelsen, i samarbejde med bl.a. kommunen. Men søgningen er ikke fulgt med, og bl.a. hos tosprogede familier er der rigtig mange eksempler på store uddannelsesambitioner som fx læge eller advokat. Ambitioner som ikke harmonerer med de kompetencer, kvalifikationer og vilkår den unge har og det disse længere varende uddannelser kræver både fagligt, personligt og socialt.

Bare det, at FGU er et nyt navn forskelligt fra Produktionsskole, har givet uddannelsen en god anerkendelsesstart, ligesom det faktum, at ordet "uddannelse" indgår i navnet.

Interessant er det, at AGU-sporet¹¹ (det ene af de tre forskellige spor, jævnfør hosstående illustration) med 2/3 teori lige fra start blev eftertragtet for de tosprogede, som før gik på VUC. Både kommunens og FGUs vejledningsindsats for at få de unge til at vælge PGU og EGU med 2/3 praksis eller praktik er endnu ikke lykkedes tilstrækkeligt.

De unge og deres forældre, som mener, at man lærer ved at få traditionel tavleundervisning inkl. prøver, er en udfordring i FGUs arbejde med at adskille sig positivt i forhold til pædagogik, didaktik og dannelse. Det kræver, ligesom med erhvervsuddannelserne, en stor indsats at få unge og deres forældre overbevist om nye helhedsorienterede læringsformer, som folkeskolen mange steder også arbejder efter.

Forskellig fra de traditionelle ungdomsuddannelser

FGU er 65 % kommunal finansieret. Det ved den unge ikke, men det giver en anden kommunal opmærksomhed, end hvis FGU havde været helt statsfinansieret som de øvrige ungdomsuddannelser. Intentionen med den kommunale medfinansiering er at begrænse målgruppen for FGU. Det er nævnt, at jo bedre folkeskolen er, jo mindre behov bliver der for FGU og derved en mindre udgift for kommunen. Hvis ønsket om at ligestille unge i ungdomsuddannelserne var en intention, finder skævvridningen allerede sted i finansieringen og i den ydelse, de unge får.

¹¹ AGU har 2/3 teori, hvor PGU har 1/3 og er mere praksisorienteret

Der opleves udfordringer i kommunernes varetagelse af deres forpligtelse, idet nogle kommuner stadig har alternative tilbud til FGU. Det er uvist, om disse tilbud eksisterer, fordi FGU ikke kan dække hele den forskelligartede målgruppe, eller af økonomiske årsager, da de måske er billigere alternativer. Men det er en kendsgerning/et faktum, at det flere steder er svært at få kommunen til at give yderligere støtte til de FGU-elever, der har behov for det.

Politisk blev det aftalt, at FGU er med skoleydelse og ikke SU. SU/statens uddannelsesstøtte udbetales efter ansøgning direkte til modtagerne. Dog kan uddannelsesstedet stoppe SU'en, hvis de erklærer den pågældende studieinaktiv. Skoleydelse betales også af staten, men administreres af FGU-institutionen. Den unges fravær skal registreres af det pædagogiske personale og modregnes i skoleydelsen, helt ned til 30 minutters ikke lovligt fravær. For mig er det en væsentlig forskellighed fra de andre ungdomsuddannelser, som negativt forskelsbehandler de unge, og samtidig kræver et tungt bureaukrati, som det pædagogiske personale på FGU skal bruge tid på. Ved SU er der også mulighed for at stoppe forløb, hvis der er for lidt fremmøde og aktivitet, så for mig er skoleydelse til FGU-unge ikke nødvendigt. Motivation for deltagelse kræver ikke en økonomisk pegefinger. Mange unge har også en stram økonomi og er dybt afhængig af deres ydelse. At det pædagogiske personale har direkte indflydelse på den unges økonomi, giver en anden relationen mellem FGU-lærer og elev end tilsvarende på STX eller erhvervsuddannelse. Økonomi og myndighed er ikke befordrende for en tillidsfuld relation, som skal føre til den unges afklaring, motivation, udvikling og læring.

Omtalen og behandlingen af FGU og uddannelsens elever

De unge på FGU er stærke unge, som tager imod en nyetableret uddannelse. Under coronaen blev det besluttet at "sårbare" ikke skulle hjemsendes med nødundervisning, og her var FGU en del af den gruppe. Det affødte følgende reaktion fra en ung:

"Jeg er helt "normal". Hvorfor skal vi sættes i en boks som sårbare unge?"

FGU står for Forberedende Grunduddannelse og er en skole, man kommer til, hvis man har brug for et skub i den rigtige retning, og det betyder ikke, at de elever, som går på FGU, er sårbare unge. Jeg går på FGU, fordi jeg mangler lidt på karakterfronten, for at jeg kan komme videre på HF. Andre går på FGU, fordi de gerne vil videre på STX eller erhvervsuddannelser."

Børne- og Undervisningsminister Pernille Rosenkrantz Theil blev mødt med drøftelsen af ovenstående fra FGU-uddannelserne, inkl. Uddannelsesforbundet og elevorganisationen Modstrøm, og konklusionen blev, at FGU-eleverne også skulle hjemsendes. Ministeren anerkendte synspunktet om ikke at anvende betegnelsen "sårbare" for en hel ungegruppe på FGU. Mange unge på FGU har behov for og får særlige individuelle, mere fysiske forløb under Corona-nedlukningen. Pointen her er, at vi som samfund skal være opmærksom på, hvordan vi omtaler unge og denne gruppe unge har i særlig grad brug for at blive anerkendt og omtalt positivt frem for at blive stigmatiseret.

FGUs mulighed for at blive et nyt afsæt videre

FGU har muligheden for at give unge et godt afsæt videre i livet. FGU-unge har ligesom unge på højskole og udlandsophold behov for samfundets anerkendelse, og som sagt tidligere endnu mere, på grund af deres vilkår og opvækst.

FGU kan være med til at bevise, at afklaring, læring og styrkelse af selvværd og selvtillid kan opnås gennem et anderledes uddannelsesforløb. Internt og eksternt skal FGU have lov til at individuelle planer for den unge netop giver lige det, den unge har behov for, og det kan være forskelligt fra den skolastiske tilgang i mængde, form og indhold, som meget af den akademiske skoleverden ellers besidder.

Uddannelsen er ny, og det er helt naturligt, at vi på uddannelserne først nu efter etablering kan evaluere og komme med forslag til forbedringer. Her vil det være væsentligt for at nå flest muligt i den brede FGU-målgruppe, at uddannelsens mål- og rammestyring – læreplanerne, de faglige temaers identitet og formål, faglige mål, indhold og prøvekrav, i samspil med de didaktiske principper og kravene til den faglige dokumentation og evaluering – kan gøres enklere og mere frie, så de ikke er en barriere for, at flest muligt profiterer af FGU og får afsættet til videre uddannelse.

FGU er et eksempel på hvor vigtigt det er, at vi som samfund anerkender vigtigheden af, at vores diversitet som mennesker gør vores samfund stærkt. At vi ved respekt og anerkendelse for forskellighed i

kvalifikationer, kompetencer, vilkår og personligheder kan lære af hinanden og udvikle os fagligt og personligt. Og ikke mindst at vi har behov for alle typer kompetencer og kvalifikationer og læringsstile – og gøre op med det hierarki, vi har haft for længe, om at det akademiske og åndens arbejde er bedst.

Kommunernes brug af private konsulenter i sociale sager

Af cand.jur., studielektor Søren Blæsbjerg,

Den socialretlige forskningsgruppe ved Det Samfundsvidenskabelige Fakultet, AAU

Som led i tilsynet med kommunernes overholdelse af lovgivningen har Ankestyrelsen i juni 2020 afsluttet en generel undersøgelse af kommunernes anvendelse af private konsulenter til løsning af opgaver på det sociale område. Som opfølgning på den generelle undersøgelse har Ankestyrelsen i januar 2021 færdiggjort undersøgelsen af de 30 kommuner, som inddrog private konsulenter i sagsbehandlingen på det sociale område. I artiklen gennemgås og diskuteres undersøgelsens resultater.

Ankestyrelsens konklusion på undersøgelsen var, at 11 kommuner havde handlet i strid med lovgivningen ved at lade et konsulentfirma, der blev aflønnet efter ”no-cure-no-pay”-princippet, udføre sagsforberedelse i afgørelsessager.¹²

I Altingets dækning af sagerne blev konsulenterne omtalt som ”besparelseskonsulenter”, idet formålet med konsulenternes ydelser blandt andet var at finde besparelser på det sociale område.

Saglige økonomiske hensyn i sagsbehandlingen er lovligt – inhabilitet er ikke

Det skal indledningsvist slås fast, at det fremgår af servicelovens § 1, stk. 3, at afgørelse efter loven (serviceloven) skal ske på baggrund af faglige og økonomiske hensyn. Da denne bestemmelse blev indført i 2012 var baggrunden et ønske om at præcisere, at der skal indgå (lovlige) økonomiske hensyn. Dette var dog ikke noget nyt, idet forpligtelsen til at handle økonomisk forsvarligt allerede var gældende.

Det er således ikke ulovligt, tværtimod, at handle økonomisk forsvarligt.

I denne forbindelse er det dog vigtigt at gøre opmærksom på, at der kun må indgå lovlige økonomiske hensyn. Det vil eksempelvis sige, at kommunen skal vælge det billigste tilbud, hvis der er to lige egnede tilbud, som kan opfylde formålet med den hjælp der er bevilget.

Det vil derimod være ulovligt at reducere i hjælpen eller give et afslag alene på grund af besparelser eller økonomiske hensyn. Der kan eksempelvis henvises til Ombudsmandens undersøgelse af Odense Kommunes børnesager i 2015, hvor det fremgår af undersøgelsen, at der skulle lukkes 20 % af kommunens sager, hvor der var bevilget forebyggende foranstaltninger – alene begrundet i et ønske om besparelser/budgetoverholdelse. Det er klart ulovligt, og Ombudsmanden noterede sig, at Odense Kommune havde erkendt de meget alvorlige fejl og trukket alle relevante afgørelser tilbage.

Den sag er beskrevet i nyhed af 13. oktober 2015 på Ombudsmandens hjemmeside¹³. Om en nærmere gennemgang af reglerne omkring af inddragelse af økonomiske hensyn kan der i øvrigt henvises til [Ugeskrift](#)

¹² <https://ast.dk/nyheder/nyheder/nyheder-2021/ankestyrelsen-har-afsluttet-sin-undersogelse-af-kommuners-brug-af-private-konsulenter-pa-det-sociale-omrade>

¹³ Se sagens dokumenter her: https://www.ombudsmanden.dk/find/nyheder/alle/ombudsmanden_afslutter_odense-sag/

for Retsvæsen U2012B.419, hvor Trine Schultz og John Klausen gennemgår reglerne i artiklen "Serviceniveau og økonomiske hensyn"¹⁴.

At formålet med anvendelsen af de private konsulenter i de sager, Ankestyrelsen har undersøgt, blandt var at finde besparelser, kan læses direkte i de kontrakter, som kommunerne har indgået med de respektive konsulenthuse.

Det fremgår eksempelvis af en kontrakt, at *"Parterne er enige om at indgå et samarbejde, hvor [konsulenten] skal foretage en juridisk, faglig og økonomisk gennemgang af en række af Kommunens sager inden for handicap og psykiatri med henblik på en kvalificering og effektivisering af sagsbehandlingen, herunder via samarbejde med de udførende enheder. Hensigten med samarbejdet er, at Kommunen skal opnå en økonomisk besparelse, højne det faglige niveau, samt tilpasse serviceniveauet i overensstemmelse med gældende praksis."*

I flere af kommunerne var de private konsulenter resultatlønnede, hvilket skabte en række umiddelbare juridiske problemer med habilitet – der må således antages at være en nærliggende risiko for, at de private konsulenter ikke kan foretage en uvildig vurdering, hvis de alene bliver honoreret, hvis de kan finde besparelser.

Det fremgår af en af disse kommuners kontrakter, at [min tilføjelse med fed] *"[konsulenthuset] arbejder ud fra en særlig betalingmodel (et no-cure-no-pay-princip), således at [konsulenthusets] samlede honorar for ydelserne A-E i punkt 3 ikke overstiger den økonomiske besparelse, som Kommunen har opnået eller vil kunne opnå ved at følge [konsulenthusets] anbefalinger/tiltag i relation til de af [konsulenthusets] behandlede sager"*.

Der er således en tydelig økonomisk interesse i de private konsulents arbejde, når de som her aflønnes efter princippet om no-cure-no-pay, og det må derfor antages, at der er en nærliggende risiko for at det påvirker de faglige vurderinger m.v.

Indholdet af ydelsen af beskrevet forskelligt i de enkelte kontrakter, men det fremgår tydeligt af hver af kontrakterne, at ydelsen indeholder konkrete vurderinger af borgersager. Eksempelvis her, hvor det fremgår af kontakten, at ydelsen er en *"juridisk, faglig og økonomisk gennemgang af udvalgte, konkrete sager inden for handicap og psykiatri med henblik på en effektivisering og kvalificering heraf."*

FOLKETINGETS
OMBUDSMAND

Det er ikke i sig selv ulovligt at inddrage eksterne konsulenter i forbindelse med det sagsforberedende arbejde. Det har Ombudsmanden slået fast i to forskellige udtalelser, hhv. 2013-9 og 2016-58. Det fremgår ligeledes af Ankestyrelsens generelle udtalelse, der referer til Ombudsmandens udtalelse 2013-9. Der gælder imidlertid en række krav, hvis der indgås et samarbejde om hjælp til det sagsforberedende arbejde, nemlig at

- Konsulentfirmaet skal have den nødvendige faglige ekspertise, og der må ikke være interessekonflikter
- Offentligretlige regler og grundsætninger, herunder eksempelvis spørgsmålet om inhabilitet og kravet om saglig forvaltning, skal overholdes
- Der skal være sikkerhed for, at der ikke i realiteten er delegeret afgørelseskompetence til konsulentfirmaet
- Kommunen skal foretage kvalitetssikring og selvstændig vurdering af sagerne

Hvornår er en sag (ikke) en afgørelsessag

Ankestyrelsens undersøgelse omhandler sagsforberedende arbejde i afgørelsessager.

Det er ikke åbenbart, hvornår der er tale om en afgørelsessag eller ej. Det er klart, at hvis det vedrører en sag, hvor der træffes afgørelse af kommunen, vil det være en afgørelsessag. Det vil eksempelvis være tilfældet, hvis en borger får en afgørelse om ændring af hjælpen/ydelsen.

¹⁴ <https://vbn.aau.dk/da/publications/serviceniveau-og-%C3%B8konomiske-hensyn>

Hvis en borger eksempelvis bor på et midlertidigt botilbud er det en afgørelsessag, hvis hjælpen ændres væsentligt (hvilket følger af servicelovens § 3, stk. 2). Det vil sige, at ikke-væsentlige ændringer ikke anses som afgørelsessager.

Det fremgår ikke tydeligt, hvornår hjælpen anses som at være ændret væsentligt, men i vejledningen til serviceloven nævnes som eksempel den situation, hvor en ydelse flyttes fra et tidspunkt til et andet, dvs. eksempelvis fysioterapi flyttes fra om morgenen til om eftermiddagen. Det vil være en uvæsentlig ændring, som ikke kræver iagttagelse af forvaltningslovens sagsbehandlingsregler om f.eks. begrundelse og partshøring.

Omvendt må det antages, at ændringer i omfanget af ydelserne må anses som afgørelsessager, hvilket betyder, at forvaltningslovens regler finder anvendelse. Det kan eksempelvis være, hvis en borger udvisiteres fra et midlertidigt botilbud, eller en borger ikke længere får samme hjælp som før ændringen.

Udvælgelsen af sagerne

En anden problematik er den enkelte kommunes udvælgelse af de sager, konsulenterne ønskes inddraget i.

Når sagerne skal udvælgelse, skal kommunen leve op til helt grundlæggende regler om saglig forvaltning (eller 'forbuddet mod magtfordrejning'). Det vil sige, at kommunerne ikke må inddrage usaglige hensyn, når sagerne skal udvælgelse.

Dette krav står i modstrid til formålet med anvendelsen af de private konsulenter, idet det direkte fremgår af kontrakterne, at formålet er at finde besparelser. Dette er særligt tydeligt i de sager, hvor konsulenterne honoreres efter no-cure-no-pay, da denne betalingsmodel i sig selv indebærer et økonomisk incitament.

Rene økonomiske hensyn er usaglige hensyn, hvis det står alene i udvælgelsen af sagerne, og det vil derfor være i strid med kravet om saglig forvaltning (eller forbuddet mod magtfordrejning), hvis kommunerne alene har udvalgt sager, der har et "besparelspotentiale". Ankestyrelsen synes ikke at have undersøgt dette forhold nærmere, idet undersøgelsen primært har rettet sig mod de forvaltningsretlige krav der stilles til opgaveudførerens opgavevaretagelse.

Hvad med de retssikkerhedsmæssige konsekvenser for borgerne

Der findes ikke en entydig retssikkerhedsdefinition, men jeg tager udgangspunkt i definitionen, som er formuleret af Lars Nordskov Nielsen i 1991, hvor han fremhæver, at den resultatorienterede retssikkerhed omhandler det, at borgerne får de ydelser, som de er berettiget til, og samtidigt ikke udsættes for pligter, der ikke er hjemmel til.

Med brugen af resultatlønnede konsulenter er der efter min vurdering en klar risiko for, at de allersvageste borgere i samfundet ikke får den hjælp, de er berettiget til.

Et andet eksempel på, at borgerne risikerer ikke at få de ydelser, de er berettiget til, fremgår af omgørelsesprocenterne, som taler deres tydelige sprog – på voksenhandicapområdet var omgørelsesprocenten i 2019 på landsplan 46 % - det vil sige, at ca. halvdelen af alle sager, der blev påklaget til Ankestyrelsen, havde så væsentlige mangler, at sagen enten ændres eller hjemvises. En hjemvisning betyder, at kommunen skal se på sagen igen, eksempelvis fordi der mangler oplysninger.

Hvis kommunerne samtidig bruger de resultatlønnede konsulenter til at "gå til kanten", så betyder det konkret, at der er en markant risiko for, at borgerne ikke får den hjælp, som de er berettiget til, og der er efter min vurdering således et stort retssikkerhedsmæssigt problem.

Herudover er det i alle tilfælde et retssikkerhedsmæssigt problem, hvis de processuelle regler i forvaltningsloven – spillereglerne for god sagsbehandling – ikke iagttages i afgørelsessagerne, da formålet med disse regler netop er at opnå den resultatorienterede retssikkerhed. Nemlig at borgerne får den hjælp, som de er berettiget til.

Det sidste spørgsmål som kan være relevant at rejse, er, hvorfor er der ikke en sagsbehandler eller en leder, der har sagt fra? Denne praksis har stået på i flere år, uden at sagsbehandlerne eller lederne har sagt så tydeligt fra, at den ulovlige praksis er blevet stoppet.

Efter min vurdering er det klart ulovligt, og derfor har sagsbehandlerne en forpligtelse til at sige fra. Helt grundlæggende er inhabilitetsreglerne overtrådt, kravet om saglig forvaltning (magtfordrejningslæren) er i bedste fald udfordret, og der er efter min vurdering nærliggende risiko for, at de socialfaglige vurderinger bliver presset af usaglige/ulovlige økonomiske hensyn.

Dansk Socialrådgiverforening har i en undersøgelse spurgt deres medlemmer, om medlemmerne bliver presset af økonomiske hensyn. Ifølge et opslag på Socialrådgiverforeningens Facebook-side d. 1. februar 2021 udtaler næstformanden, at 70 procent af medlemmerne siger, at økonomiske hensyn står i vejen for at iværksætte den fagligt korrekte foranstaltning.

Kan kommunerne løfte myndighedsopgaven på det sociale område

Afslutningsvist kan det være relevant at overveje, om kommunerne i det hele taget er gearet til at løfte myndighedsopgaven på det sociale område.

Der findes ikke en nem, nærliggende løsning. Det er afgørende, at der findes en langsigtet og velovervejet løsning, hvilket ikke nødvendigvis er at flytte myndighedsansvaret fra kommunerne – men omvendt kan det heller ikke afvises, at det kan være relevant.

Netop dette skal behandles i Folketinget som følge af et borgerforslag¹⁵, men uanset udfaldet af denne afstemning er spørgsmålet sat til debat. Herlev Kommunes socialdemokratiske borgmester, Thomas Gyldal Petersen, har således – i forlængelse af at borgerforslaget nu skal til behandling – udtalt, at han personligt synes, at diskussionen om det specialiserede socialområde er værd at tage igen (Politiken, den 21. februar 2021).

I interviewet understreger borgmesteren, at det for ham ikke er afgørende, at det specialiserede socialområde ligger i kommunal regi. På avisens spørgsmål, om han er enig med flertallet af sine borgmesterkolleger i KL, siger han: *Nej. Men jeg er også borgmester i en mindre kommune, og det er klart, at hvis man er borgmester i en meget stor kommune, som har mulighed for at agere som et mindre amt, så er man i en anden situation. Men jeg er ikke optaget af, om det er kommunalt eller ej. Jeg er optaget, at borgerne får det bedste afsæt.*

Det bliver spændende at følge, hvad der sker fremadrettet – noget skal der i hvert fald ske!

De udviklingshandicappede har altid været hægtet af

Anmeldelse af Birgit Kirkebæk og Ivar Hornemann Møller: Afhægtet. Mennesker med udviklingshandicap og deres levevilkår. Samfundslitteratur, 2020

Af Preben Etwil, cand.polit., fhv. kontorchef i Danmarks Statistik, formand for Frivilligcenter Rudersdal

Birgit Kirkebæk og Ivar Hornemann Møller har skrevet en lille hårrejsende bog om hvordan de udviklings-handicappede i fortid og nutid er blevet hægtet af den almindelige samfundsudvikling. De færreste mennesker har viden om, eller bare minimalt indblik i, de institutionelle og politiske forhold, der hersker inden for dette væsentlige socialpolitiske område. De udviklingshandicappede, der tidligere også blev kaldt åndsvage eller idioter, er i bogstavelig forstand gemt af vejen. Historisk såvel som i samtiden.

¹⁵ <https://www.borgerforslag.dk/se-og-stoet-forslag/?Id=FT-05276>

Derfor er Birgit Kirkebæk og Iver Hornemann Møllers bog et nødvendigt wake-up-call, for alle der går i den naive forestilling, at vores velfærdssamfund tager hånd om alle, der har hjælp behov. For det er ingenlunde tilfældet – og har aldrig været det.

Læs bogen og få revideret din egen opfattelse!

Bogen består af 9 små kapitler, der på sæt og vis giver et godt både historisk og aktuelt indblik i de udviklingshandicappedes leve- og livsvilkår. Især de historiske afsnit er sine steder både grupvækkende og hjerteskerende læsning, men nutidige problematikker går nu heller ikke i bogen alle steder ram forbi.

Navngivningen af de enkelte kapitler er meget dækkende.

Kapitel 1: "Mennesker med udviklingshandicap og deres levevilkår – en oversigt" sætter de forløbs- og begrebsmæssige rammer for bogens øvrige kapitler.

Kapitel 2: "Den historiske baggrund" giver en glimrende gennemgang af hovedlinjerne i de udviklingshandicappedes historie hele 500 år tilbage – naturligvis med hovedvægt på tiden fra slutningen af 1800-tallet og frem. Det er som tidligere nævnt: Hårrejsende.

Fra midten af 1800-tallet påbegyndes den såkaldte anstaltsopbygning for mennesker med handicap med primær fokus på omsorg, dvs. mad, tøj og spise, men ingen personlig læring eller udvikling, da man betragtes som færdigbehandlet qua diagnosen. I 1855 bliver den første åndssvageanstalt Gamle Bakkehus på Frederiksberg indviet. Al forsorg på dette tidspunkt er overladt til frivillig og privat veldædighed – mest af alt fra de pårørende.

I 1891 fik Danmark sin første socialreform, der medførte en del forbedringer til de udviklingshandicappede, som i tidens sprog hed idioter eller åndssvage. Hjælp kunne nu modtages i hjemmet eller på anstalter, som staten overtog en væsentlig del af udgifterne til.

Sideløbende med denne udvikling blev der lovgivningsmæssigt åbnet op for tvangsdeportation af udviklingshandicappede til ø-anstalter med livslang kontrol og indespærring.

Kapitel 3: "Sterilisationslove og begyndende modsvar" beskriver, at mennesker med et udviklingshandicap med racehygiejnens (eugenikkens) indtog i 1920'erne blev et større samfundsmæssigt problem end tidligere, fordi mange ledende fagfolk og politikere mente, at de var arvemæssigt farlige for det danske samfund, og der kom i de følgende år lovgivningsmæssige initiativer til at gennemføre tvangssteriliseringer.

Interessant i denne sammenhæng er, at den i andre sammenhænge højt besungne socialreform af 1933 blev omgivet af en række racehygiejniske love, der primært sigtede på at begrænse de udviklingshandicappedes livs- og levevilkår.

I flæng skal nævnes Forsorgsloven af 1933 og de steriliseringslove, der løbende blev strammet i perioden 1929-35. Disse love vandt støtte fra samtlige partier på Rigsdagen – især socialministeren i denne periode, juristen og socialdemokraten K.K. Steincke (1880-1963). Kun enkelte medlemmer af Rigsdagen stemte i mod. De udviklingshandicappede blev nemlig over en bred kam betragtet som farlige, og i 1934 blev det faktisk lovliggjort at tvangssterilisere dem. Denne lov blev først afskaffet i 1967, efter at ca. 11.000 udviklingshandicappede personer var blevet ramt af lovens lange kniv.

Som om dette ikke var nok, blev ægteskabsindgåelse i 1938 blev betinget af, at de udviklingshandicappede var steriliseret. Denne lov blev først ophævet i 1989.

Mindre kredse af personer, der virkelig havde indsigt i forholdene på åndsvageanstalterne og i familieanbringelserne, gjorde i stigende grad deres kritik af de dårlige leveforhold for åndssvage gældende offentligt. Blandt andet blev forældreforeningen "Landsforeningen for Evnesvages Vel" (i dag LEV) oprettet i 1952. Men også fagfolk med faktisk indsigt i de handicappedes livsvilkår begyndte at blande sig i den

offentlige debat. På det politiske plan begyndte Socialdemokratiet, trods indre spild, også at frigøre sig af Steinckes fjendtlige holdninger til samfundets svageste. Dem som han bl.a. kaldte undermålere. Også i Det Konservative Folkepartis socialt orienterede urbane fløj var der kræfter, der ønskede et opgør med Forsorsgsloven af 1933. Til gengæld vidste man, hvor Venstre stod. De var imod enhver forbedring, da det angiveligt ville koste penge at forbedre de udviklingshæmmedes levevilkår.

Kritikken af de eksisterende forhold for de udviklingshandicappede forplantede sig gradvist til hele det politiske niveau, med en gradvis drejning mod en "normaliseringsholdning", der gik ud på at give de handicappede så normalt et liv som muligt, hvilket indebar, at man skulle betragte handicappede som personer, der rummede muligheder for tilpasning og integration. De skulle ikke bare anbringes.

I 1953 fik socialminister Johan Strøm (S) Socialdemokratiets opbakning til, efter opfordring fra bl.a. LEV, at iværksætte et kommissionsarbejde til behandling af de udviklingshandicappedes problemer. Dens betænkning blev grundlaget for etableringen af Åndsvagloven af 1959. En lov der tog et opgør med de store og lukkede anstalter og foreslog et institutionsliv langt tættere på de øvrige samfund.

Kapitel 4: "Normalisering og begyndende forringelser" viser hvordan 1960'erne blev det årti, hvor Åndsvagloven af 1959 blev realiseret og fik indfriet mange af LEV's ønsker. Men det viste sig også svært gennemførligt at indfri ønskerne om at bringe gamle disciplineringsmetoder til ophør, såsom slag, fiksering og isolering i celler. Det blev heller ikke lettere, da LEV blev genstand for en intern splittelse mellem en aktivistisk og tilpasningsvillig rolle.

I 1977 udsendte Socialministeriet et nyt cirkulære om magtanvendelse, der betød, at fiksering (fastspænding), tvungen medicinering (farmakologisk tvang) og placering i lukket afdeling kun kunne anvendes som absolut sidste udvej. Fysisk magtanvendelse, isolation, korporlig afstraffelse og nedværdigende behandling blev helt forbudt. Hvordan sammenhængen mellem lovgivning og praksis var, siges der ikke meget om i bogen. Kun at der året efter forelå en ombudsmandsundersøgelse af forholdene på Ebberødgård, der godt kunne indikere, at praksis haltedede gevaldigt efter cirkulæret.

Efter 1970'ernes socialreform og indførelsen af bistandsloven i 1976, blev Åndsvagforsorgen i 1980 flyttet ud fra statsligt til amtskommunalt regi. I samme forbindelse fik alle børn, uanset deres handicap, ret og pligt til undervisning.

Først i 1992 bliver de udviklingshandicappedes egen interesseorganisation, Udviklingshæmmedes Landsforbund (ULF), dannet.

I den Sociale Servicelov af 1998 bliver der givet en række positive tiltag til mennesker med både fysisk og psykisk handicap. Men i praksis bliver mange af disse forbedringer delvist bremset af økonomiske begrænsninger, da den offentlige besparelspolitik sætter de reelle rammer for den faktiske udvikling. Alligevel må det erkendes, at der i de sidste årtier af 1900-tallet skete en række væsentlige forbedringer af de udviklingshandicappedes levevilkår.

Kapitel 5: "Det 21. århundrede" fortæller i kort form om udviklingen inden for de udviklingshæmmedes rækker i det første dusin år af det nye årtusinde. Nedlæggelsen i 2007 af amterne og udlægningen af socialpolitikken til kommunerne har betydet en hel del forringelser for de udviklingshandicappede. De udviklingshandicappede har helt generelt måttet betale prisen for den neo-liberale aktiveringspolitik, som perioden har været domineret af. Stærkest har dette kunnet mærkes ved tildeling af førtidspensioner, hvor antallet af bevillinger i denne periode styrtedykkede. Mange mennesker med udviklingshandicap kom i udsigtsløse ressourceforløb, især undervisningsforløb, uden noget begrundet håb om at nærme sig det egentlige arbejdsmarked.

Kapitel 6: "De udviklingshandicappedes levevilkår i dag – område for område" gennemgår 11 levevilkårsområder, så som indkomst og formue, boligforhold, faglig organisering, familieliv, venner og bekendte, fritidsaktiviteter med flere. De viser alle, at de udviklingshandicappede er saktet bagud i forhold til resten af samfundet.

Kapitel 7: "Hvad kan der gøres?" oplyser, at der i Danmark er omkring 50.000 udviklingshandicappede, og selv når man tæller de pårørende med udgør de en meget lille befolknings- og pressionsgruppe. De har brug for politisk støtte udefra, hvis de skal gøre sig håb om at kunne forbedre levevilkårene for de udviklingshæmmede.

Det er ikke kun et spørgsmål om det er staten eller kommunerne, der er ansvarlige for handicapområdet. Det er i allerhøjeste grad det politiske flertals indstilling til de udviklingshæmmede, der afgør sagen. Men begge steder – i staten og kommunerne – er økonomidagsordnen den altdominerende og aktiveringsdagsordnen den direkte skadelige. Der er derfor et udtalt behov for, at LEV og ULF sammen med de professionsfaglige organisationer inden for området får råbt politikerne op. Det være sig i staten eller kommunerne.

Kapitel 8: "Solidaritet" spørger bogen læserne, hvorfor mennesker med udviklingshandicap har dårligere levevilkår end resten af befolkningen. Bogen svarer selv: manglende solidaritet.

Ringeagten fra det offentlige side har været tydelig og synlig både retsligt og værdimæssigt. En af grundene har været, at hensynet til de *virkelige* svage aldrig har spillet den store rolle for hverken klasseorganisationerne eller de magtfulde politiske partier.

Derfor er det også de sociale bevægelser selv, der skal kæmpe kampen for at genopdage den magt, der ligger gemt i humanistiske tankesæt, og kræfter nedefra, der insisterer på alle menneskers ret til anerkendelse og ligeværdig behandling. Kampen gælder om at gøre op med den udsigtsløse aktiveringspolitik og "noget for noget"-princip.

Kapitel 9: "Svenske tilstande og kampen for de afhængte" afslutter denne lille opsang af en bog. Bogens forfattere mener, at der er ret mange elementer fra den svenske udviklingshandicappolitik, som danske politikere og myndigheder kunne lære meget af. Man kunne begynde med at nedsætte en kommission, der skal fokusere på alle menneskers ret til at leve et normalt liv og på samfundets forpligtigelse til at arbejde for mestringsstrategier, der kan kompensere for et givent handicap.

Det var da et sted at starte!

Som det fremgår af ovenstående, er der her tale om en bog, hvor en relativ lille og ofte bortgemt gruppe, kommer til orde.

Det vil sikkert chokere de fleste læsere, hvor ringe, trods mange forbedringer, det stadig står til med de udviklingshandicappedes levevilkår.

Så herfra skal blot lyde: Godt brølt, løve og løvinde!

P.S.

Bogen er oplagt som pensum på alle landets pædagogiske, sundheds- og socialfaglige uddannelser – og en foræring til underviserne, da hvert kapitel afsluttes med spørgsmål til læserens egen refleksion og med forslag til supplerende litteratur.

... da det maa antages, at hun vil fortsætte med sit asociale Liv, maa det anbefales, at hun inddrages under Aandssvageforsorg

*Som Preben Etwil beskriver det i omtalen af Birte Kirkebæks og Iver Hornemann Møllers bog Afhængt var det også i redaktionen både hårrejsende og hjerteskræende, at politikerne indtil for bare lige godt 30 år siden fandt det foreneligt med deres menneske- og samfundssyn at forlange, at mennesker med udviklingshandicap blev steriliseret, hvis de ønskede at blive gift. – **Nina von Hielmcrone** har været i arkiverne.*

Et illustrativt eksempel på de vidtgående konsekvenser for mennesker, der blev rubriceret som åndssvage, og på myndighedernes syn på især kvinder, er en højesteretsdom fra 1945, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1945. s.245/2.

Hun var moralsk defekt, men arbejdsevnen var ret så god

En kvinde anlagde et erstatningssøgsmål mod Østifternes Åndssvageanstalt og en afdelingslæge, der havde afgivet erklæring om, at hun var åndssvag i lettere grad med en Intelligenskvotient på 75. Ved senere lægeundersøgelser fandt man frem til, at hun ikke var åndssvag, hvilket Retslægerådet til sidst bekræftede.

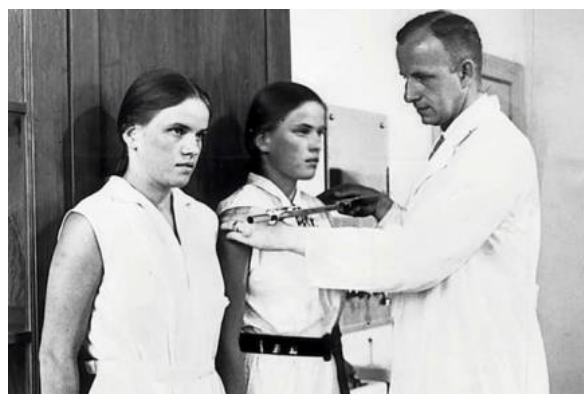
Kvinden var i 1938, da hun var 22 år, tiltalt for overtrædelse af straffelovens sædelighedsforbrydelser, og i den forbindelse blev der foretaget en mentalundersøgelse, som konkluderede i følgende:

”Det kan herefter ikke antages, at Sigtede ved de strafbare Handlingers Foretagelse var sindssyg. Sigtede staar derimod paa Overgangen til de lettere aandssvage fra Sinkegruppen, men hele Sigtedes Adfærd – præget af Tilfældigheder, uden Evne til at disponere, købende ganske vildt, og hendes Letforledelighed specielt ved Omgang med en Alfons, hendes aabenbare Upaalidelighed, ugidelig, doven og moralsk defekt som hun er - gør hende egentlig kun egnet til Anbringelse under Aandssvageforsorg, da man næppe paa anden Maade har Midler til at anbringe hende, saa at hun i en Aarrække effektivt kommer ud af Utugtserhvervet”.

Retslægerådet udtalte, at (man) ”kan tiltræde den af Speciallægen ved Københavns Politi og Fængsler den 27. September 1938 afgivne Erklæring, hvorefter N ikke er sindssyg, men aandssvag i lettere Grad, liggende lige ved Grænsen til Sinkegruppen. Hun viser tillige udprægede moralske Defekter og Hæmningsløshed. Hun er uegnet til Paavirkning gennem Straf, og da det maa antages, at hun vil fortsætte med sit asociale Liv, maa det anbefales, at hun inddrages under Aandssvageforsorg.”

Rigsadvokaten var imidlertid uenig og fandt, at ”det efter de foreliggende lægelige Erklæringer ikke synes aldeles utvivlsomt, at Sigtede er aandssvag” og indstillede, at sagen ”fremmes” til tiltale og dom.

Dommeren idømte hende herefter til 3 måneders fængsel, betinget af tilsyn af Dansk Værneselskab. Hun blev løsladt, men politiet tog senere på året initiativ til, at hun blev inddraget under åndssvageforsorgen og anbragt på Ebberødgaard, bl.a. efter en udtalelse fra den omtalte overlæge, at hun ønskedes anbragt: ”For at komme ud af Utugtserhvervet og en Alfons' Klør”.

I efteråret 1939 blev der rejst spørgsmål om kvindens udskrivning til kontrolleret familiepleje. Erklæringen fra afdelingslægen, som under forløbet også havde været medlem af Retslægerådet, slutter således:

”Ved Intelligensundersøgelsen a. m. Brejning III findes Intelligenskvotient 75, hvilket svarer godt til det Indtryk, man har faaet af Patienten under Opholdet her i Anstalten.

N er saaledes aandssvag i lettere Grad med en saa god Arbejdsevne, at hun ogsaa uden for Anstalt i nogen Grad vil kunne bidrage til eget Underhold. Det maa imidlertid anses for sandsynligt, at hun, om hun udskrives, vil sætte Børn i Verden, og da hun er ude af Stand til at opdrage eller forsørge Børn, maa det tilraades, at hun før Udskrivning til Familiepleje underkastes sterilisation.”

Kvinden havde derefter underskrevet en erklæring, hvorefter hun indvilligede i at lade sig underkaste sterilisation, og sagen blev med dette forelagt Sterilisationsnævnet, der tiltrådte, at der foretoges sterilisation.

Under rettens behandling af kvindens erstatningssag forklarede afdelingslægen – og medlem af Retslægerådet – at ”Sagsøgerindens Udtalelser ved hendes Ankomst til Ebberødgaard ikke gav ham Anledning til at henlede hendes Opmærksomhed paa hendes Ret til at faa Spørgsmaalet om Indlæggelsen forelagt for Socialministeriet.”

Operation blev foretaget den 15. februar 1940, og den 19. april 1940 blev kvinden udskrevet til familiepleje. Derefter havde hun forskellige pladser, indtil hun i 1941 blev gift.

I sit søgsmål gjorde kvinden gældende, at der var begået et overgreb mod hende ved – i strid med byrettens dom (der idømte hende straf og ikke anbringelse under åndssvageforsorgen) – at indlægge hende på Ebberødgaard, at hun ikke var og aldrig havde været åndssvag, og at der derfor ikke havde været hjemmel til at tilbageholde hende på Ebberødgaard og lade hende sterilisere, samt at hun havde givet samtykke til sterilisation i en tvangssituation, og at samtykket følgelig var ugyldigt.

Hun vandt ikke sagen. Retten udtalte, at ”Da det maatte antages, at Betingelserne i Lov Nr. 171 af 16. Maj 1934 om Foranstaltninger vedrørende aandssvage havde foreligget saavel ved Fru N's Inddragelse under Aandssvageforsorg som ved Indstillingen om Sterilisation, og der ikke var Holdepunkter for at antage, at

Indstillingen havde indeholdt urigtige Oplysninger eller var afgivet paa urigtigt Grundlag, fandtes der ikke at være Grundlag for Erstatningsansvar.”

I 1989 indså politikerne, at man kan få børn uden at være gift

Efter den ægteskabslov, som gjaldt indtil 1989, måtte ”den, som er sindssyg eller åndssvag, ikke indgå ægteskab uden tilladelse.”

Tilladelsen kunne betinges af, at den pågældende lod sig sterilisere med hjemmel i sterilisationsloven fra 1929. Sterilisationsloven blev ophævet i 1967 og erstattet af Lov om sterilisation og kastration, der bygger på frivillighed. Det betød, at tilladelse til at indgå ægteskab ikke længere kunne betinges af sterilisation. Men kravet om tilladelse fra justitsministeriet, jf. ægteskabslovens § 5 blev først ophævet i 1989.

Bestemmelsen havde været overvejet i et udvalg, som justitsministeren nedsatte i december 1968 med den opgave at overveje, i hvilket omfang adgangen for sindssyge og åndssvage til at indgå ægteskab fortsat burde være betinget af særlig tilladelse. Udvalget afsluttede sit arbejde i efteråret 1972 med afgivelse af betænkning nr. 658/1972. Efter en samlet bedømmelse på baggrund af de foreliggende oplysninger, herunder om forbuddets lidet effektive karakter, fandt flertallet af udvalgets medlemmer, at beskyttelseshensynene ikke længere kunne bære et forbud mod ægteskab. Når forbuddet af flertallet blev anset for lidet effektivt, skyldtes dette især, at de pågældende ikke kunne hindres i at have bofællesskab.

Justitsministeriet bad Ægteskabsudvalget af 1969 om en udtalelse over betænkningen. Udvalget meddelte, at man kunne tilslutte sig betænkningens flertalsindstilling om, at ægteskabslovens § 5 bør søges ophævet. Da udvalget imidlertid var betænkelig ved en stykvis ændring af loven, foretrak et flertal i udvalget, at bestemmelsens ophævelse afventede en samlet revision af ægteskabslovgivningen.

Det centrale Handicapråd rettede herefter flere gange henvendelse til Justitsministeriet om ophævelse af bestemmelsen.

At ophæve bestemmelsen om, at mennesker med udviklingshandicap ikke måtte indgå ægteskab uden tilladelse betød, at sterilisation ikke længere var en betingelse for, at de pågældende kunne gifte sig.

Som det fremgår med al skræmmende tydelighed, havde forslaget været under overvejelse i et udvalg i 4 år, indtil udvalget i 1972 afgav betænkning. Med betænkningen var udvalget nået frem til, at det ikke længere nyttede at kræve sterilisation, for at tillade nogen at gifte sig – de kunne jo uden videre bare bo sammen (eller, kunne vi hviske datiden høje udvalg om, have sex uden at bo sammen eller det, der ligner). – Derefter tog det så 17 år, før bestemmelsen om tilladelse, jf. ægteskabslovens § 5, blev ophævet!

Mellem 1929 og 1967 forhindrede læger omkring 11.000 mennesker i at blive forældre, og de gjorde det med loven i hånden for at beskytte det danske folk mod det, man kaldte ”lettere åndssvage”, ”undermålere” eller ”minusindivider”.
Foto: Dansk Forsorgshistorisk Museum

De unge har samfundssind. Hvad med os voksne?

Af cand.pæd., reg. naturterapeut og sundhedskonsulent Charlott Lindemann Oestmar, indehaver af bloggen Iklimaetsnavn.dk

*Vi lever i en tid, hvor vi alle – unge og ældre, børn og forældre – skal navigere i tilværelsen med vedholdende trusler om klimakatastrofer og udbrud af pandemier, og begrebet klimaangst har gjort sit indtog i sproget. I bogen *Opdragelse til livsmod og bæredygtighed* argumenterer Per Schultz Jørgensen for, at det som forældre er helt afgørende, at vi i vores levevis udviser ansvarlighed og er ærlige. Som voksne forbilleder for vores børn skal vi vise dem, at man kan finde et handlerum, selv om man ikke kan løse alle problemer.*

*”Hvis børn og unge skal frem til en reel autonomi, der også omfatter at kunne yde modstand, er det nødvendigt at erkende vores ansvar som forældre”. Sådan lyder budskabet fra to af de teoretikere, som Per Schultz Jørgensen inddrager i bogen *Opdragelse til livsmod og bæredygtighed* (2020)¹⁶. Bogen udkommer i en tid, hvor vi oplever en eskalerende klimakrise, og hvor flere børn og unge blandt andet giver udtryk for begrebet klimangst. Per Schultz Jørgensen taler for, at børnene har brug for at udvikle et indre kompas og en styrke til at leve i et samfund, som kan være uforudsigeligt og hvor man med god grund kan være i tvivl om, hvordan fremtiden vil forme sig.*

Det er således ikke bogens ærinde at anskueliggøre, hvordan man bedst løser klimakrisen i praksis, men i højere grad, hvordan man forholder sig til krisen.

Bogens fokus ligger derfor på, hvordan man som forældre kan hjælpe sine børn, hvordan vi som rollemodeller via opdragelsen kan skabe betingelser for, at børnene kan udvikle et bæredygtigt mind-set med et livsmod, der er stærkere end angst. Børnene skal, på trods af frygten, evne at kunne tage ansvar og gerne i fællesskaber med andre.

Opdragelse til livsmod og bæredygtighed er relativt let læst, og indeholder ganske mange pointer og ikke mindst referencer om, hvad der kan påvirke børn i en tid med mange nye typer af udfordringer.

Bogen tager afsæt i otte udvalgte familier (med børn i alderen fra 2 til 19 år), som hver især har besluttet – og tror på – at vi er nødt til at gennemføre en omstilling i vores samfund hen imod en mere bæredygtig eksistens. Familierne er udvalgt, efter at de i anden sammenhæng har delt og beskrevet deres hverdag og indsats for større bæredygtighed. Familierne udgør altså ikke et repræsentativt udsnit af danske familier. Det er familier, som aktivt vil forandre noget – en slags frontløbere, som vi andre kan lade os inspirere af, hvis vi har lyst. Og mod.

Forældrene i disse familier vil gerne vise deres børn, at vi som mennesker kan gøre noget, vi har et ansvar, og vi kan stå sammen. Med disse værdier vil forældrene udvikle børnenes indre kompas, som kan lede dem hen mod at kunne vælge og agere mere hensigtsmæssigt og dermed etablere en bæredygtig eksistens. Sammen med børnene vil de skabe en ny familiefortælling, som børnene i praksis har aktiv del i. En fortælling om familiens bæredygtige værdier, planer og daglige gøremål.

I disse familier er det forældrene, som sætter rammen for det bæredygtige perspektiv. Men børnene opfattes, som i mange danske familier, som selvstændige personer med medindflydelse, som har ret til at afvige fra kursen. Det vil sige, at der også i denne sammenhæng hersker en forhandlingskultur, hvilket i en vis udstrækning er gavnligt, set i et demokratisk perspektiv: vi forhandler os frem til en løsning, som alle kan leve med. På den måde bliver der heller ikke tale om, at det er enten forældrene eller børnene, som skal løse udfordringerne alene. Familien har en fælles udfordring.

Familierne er ikke urealistiske om, at deres enkelthandlinger måske ikke påvirker det store klimaregnskab, men de vil ikke acceptere blot at sidde med hænderne i skødet og vente på politisk handling. Sammen med deres børn er de gået i gang med større eller mindre omlægninger. Der er undervejs i bogen en række

¹⁶ Schultz Jørgensen, Per: *Opdragelse til livsmod og bæredygtighed*, Kristeligt Dagblads Forlag, 2020

nedslag og eksempler på, hvordan familierne har grebet omstillingen an, og der krydres undervejs med en række fine citater fra interviews med familierne.

Bogens vigtigste budskab er for mig at se, at kommende kriser vil fordre både gode psykologiske og sociale forudsætninger hos den enkelte, og at børnenes og de unges forældre skal se at komme på banen: der er virkelig noget på spil.

I takt med, at vi som familier lever i samfund med stærkt stigende kompleksitet, og i opsplittede familieliv med mange gøremål, er der en øget risiko for, at det enkelte barn har svært ved at få øje på den samlede familiefortælling, og mangler en tryghed i fællesskabet – der opstår en slags rodløshed. Vi ser i samfundet flere og flere børn og unge som, klimakrisen ufortalt, mistrives ganske betydeligt. Der er tale om både stress, angst, depression og ensomhed.

Udover nødvendigheden af at forholde sig til klimakrisen diskuterer Per Schultz Jørgensen en anden pointe omkring det moderne forældreskab. Den positive udvikling, man ser i de otte børnefamiliers trivsel, kunne man meget vel se i en familie, hvor den fælles familiefortælling har et andet omdrejningspunkt end bæredygtighed. Det centrale er kvaliteten af familierelationerne, inddragelsen af børnene og bevidstheden om familiefortællingen, som kan etableres i alle familier, uanset hvad deres interesse måtte være. I denne sammenhæng har klimaet og den afledede klimangst været nøglepunkter, og det giver således god mening, at bogen fokuserer på familier med en bæredygtig profil, som faktisk afhjælper børnenes bekymringer.

I praksis må alt dette betyde, at selvom vi – med ændrede livsvaner og forbrug – skal tage vare på klimaet, har vi som familier i endnu højere grad brug for samtaler og fælles refleksioner, som kan bidrage til forklaringer og indsigt. Der er brug for en væren, en ro til at fokusere på hvilke værdier og ønsker, vi har som familie, og definere hvor vi hver især kan understøtte familiens samlede ønsker og behov.

I tilknytning til bogen er det vigtigt at sige, at vi i denne alvorlige klimakrise må undgå at gøre omstillingen til bæredygtighed til udelukkende at være et individuelt projekt, hvor familierne bærer det grundlæggende ansvar. Det må og skal først og sidst være et politisk anliggende. Det er dog indiskutabelt en god ide – og nødvendigt – at give børn og unge forudsætningerne for en bæredygtig eksistens, hvor de har mod og lyst til at stille krav til politikerne om at etablere de nødvendige rammer for en grøn omstilling.

Spørgsmålet er, om ikke de er på vej

I december 2020 publicerede Magasinet Asterisk således artiklen *De unge har masser af samfundssind*¹⁷ som det engagement, som man netop i øjeblikket ser udspille sig blandt unge, der forventer og længes efter handling på klima- og biodiversitetskrisen. De unge ser problemerne og tror ikke, at det går at negligere situationens alvor. De mener ikke, at ansvaret alene hviler på det enkelte individ, der skal store

strukturelle ændringer til at løse klimakrisen. Efter mange år med et paradigme, der udelukkende har haft fokus på den enkeltes ansvar, søger de nu fællesskaber med afsæt i noget, som er større end dem selv. For de unge er klimakrisen, ikke et spørgsmål om politisk ståsted – de har brug for handling på klimakrisen, uanset hvilken politisk overbevisning de ellers har.

Artiklen, der er skrevet af Asterisks redaktør Mathilde Weirsøe, påpeger, at de unge har et stort overblik, de kobler de store samfundsmæssige problemer som klima, flygtninge, social uretfærdighed osv. til et samlet hele: verden består ikke af enkeltdele, men derimod af elementer, som gensidigt påvirker hinanden. Derfor ved de unge også, at selvom klimakrisen udmønter sig meget konkret ved tørke, oversvømmelser eller lignende, så er årsagerne og løsningerne på problemerne særdeles abstrakte og komplekse. Vi kan ikke bare handle som vanligt, der skal tænkes helt nyt.

¹⁷ Magasinet Asterisk, udg. DPU Aarhus Universitet, Asterisk 96, tema: *Pædagogik i en coronatid*, december 2020
<https://dpu.au.dk/fileadmin/edu/Asterisk/96/Asterisk96-s22-25.pdf>

En sådan ung stemme skrev debatindlægget *Folkeskolens mål er at gøre os klar til at deltage i demokratiet. Så giv os lov* (Jelva Illeris Schultz i Information 5. august 2020). I indlægget advokerer 'den kommende gymnasieelev' for, at vi i Danmark bør sætte valgretten ned til 16 år, så at de unge selv kan stemme på de politikere, som vil arbejde seriøst for de unges fremtid og for at finde løsninger på klimaudfordringerne – en sag, som mange unge hver dag lægger et stort personligt og samfundsmæssigt engagement i. En af folkeskolens målparagraffer er at forberede eleverne til dannelse, deltagelse og medansvar. Det burde betyde, at de unge er klar til at være medbestemmende om egen fremtid, når de forlader 9. klasse og er fyldt 16 år, siger Jelva.

Der er altså tendenser der taler for, at unge allerede har et udviklet samfundssind og er klar til handling. Så det er åbenbart os ældre, vi venter på. Tilgangen til viden og nyheder er enorm, så de yngre generationer har ikke svært ved at indhente viden, ej heller at forstå, hvordan det enkelte menneske kan leve mere bæredygtigt i praksis.

Pilen peger derfor tilbage på forældrene, som må udvikle og udvise et samfundssind. Som Per Schultz Jørgensens siger: vi har et ansvar for at skabe livsduelige børn og unge, som kan mestre den angst og utryghed, som kan gå hen og blive et levevilkår i deres liv. De skal nok finde ud af at finde praktiske løsninger til selve den grønne omstilling, men det fordrer, at man som individ har et indre kompas, kan styre sine behov, kan tøjle sin angst og kan agere i demokratiske fællesskaber.

Refleksioner over refleksioner: Vi voksne kan og skal gøre noget for klimaet – hvor vi kan

Selvom coronakrisen forståeligt nok fylder meget i vores bevidsthed lige nu, er klima og bæredygtighed jo betydelig vigtigere. Og heldigvis er børn og unge samfundsansvarlige og tager begge udfordringer op, og det skal vi voksne og gamle jo være både glade for og støtte op om.

Vi må ikke glemme, at vi har ansvar for både at få politikerne til at handle og ansvar for at støtte børn og unge i deres kamp for at blive livsduelige og bæredygtige. Vi må imidlertid også vise ansvarlighed i forhold til at vore pensionsmilliarder bruges klimavenligt. Og det er nu vi kan og skal gøre det. Det er baggrunden for, at vi i redaktionen viderebringer denne opfordring:

Stem klimavenligt ved den kommende generalforsamling i din pensionskasse

Vi henvender os til dig, fordi vi tror, at du har interesse for klimaspørgsmålet, og hvordan vi som borgere kan være med til at påvirke samfundsudviklingen i en mere klimavenlig retning. De fleste af os har nok gjort en indsats for at påvirke de politiske processer fx gennem stemmeafgivning ved Folketingsvalget, og det har jo båret frugt i form af en ambitiøs klimalov. Mange os har nok også på forskellige måder ændret vaner, som gør vores hverdagsliv lidt mere grønt og bæredygtigt.

Desværre er ingen af tingene tilstrækkeligt til at undgå klimakatastrofen. Udviklingen går trods gode hensigtserklæringer både nationalt og globalt fortsat den gale vej. Systemernes træghed modvirker, at der træffes de nødvendige beslutninger. Det har senest vist sig, når Klimarådet i Statusrapport 2021 konkluderer, at regeringen ikke lever op til klimaloven, da klimainsatsen "ikke anskuelliggør, at klimalovens 70-procentsmål i 2030 nås Det er endnu uklart, hvordan regeringen har tænkt sig at opfylde de resterende cirka to tredjedele af reduktionsbehovet. Dette er kritisk, fordi tiden er knap set i lyset af opgavens betydelige omfang, og fordi regeringen i høj grad forventer at basere målopfyldelsen på nye og uprøvede teknologier" (s. 6). Det virker ekstra frustrerende i en situation, hvor både den danske regering og mange andre regeringer har indset nødvendigheden af et forsigtighedsprincip, når det gælder bekæmpelsen af

Covid 19. 701 forskere gav således udtryk for, at vi bør gøre det samme forsigtighedsprincip gældende, når det gælder klimakrisen.

Covid-19-krisen har vist, at på trods af helt ekstreme usikkerheder omkring både dødsrater, mørketal og smittetryk, så var statsledere i Danmark og andre lande parate til at reagere på sygdomsrisici. På klimaområdet har vi meget omfattende forskning på tværs af fagområder, der samstemmende advarer om potentielt uoverskuelige konsekvenser af manglende handling, samt et globalt klimapanel, som løbende formidler pointerne til alle politiske niveauer. Ikke desto mindre må vi desværre kigge langt efter reel handlekraft. Det bør være slut nu, hvor vi ved, at den siddende regering er i stand til at handle øjeblikkeligt og følge et forsigtighedsprincip til dørs, når den ønsker det.

Derfor må vi også handle, hvor vi kan. Og en af de ofte oversete muligheder for at påvirke er pensionskasserne. Det er (ud fra egne erfaringer) vores indtryk, at vi som regel ikke er særlig opmærksomme på, at vi som pensionskassemedlemmer har mange milliarder, som kan investeres mere eller mindre klimavenligt og ansvarligt. *Og det er faktisk vores ansvar, hvordan det foregår. Undladelse af at stemme er i bedste fald at acceptere trægheden og i værste tilfælde at acceptere klimaskadelige investeringer.* Vi kan som regel en gang om året påvirke, hvordan vores opsavede pensionsmidler investeres. Her i foråret afholdes der nemlig generalforsamlinger i en lang række pensionskasser, hvor der kan stemmes på klimavenlige forslag og ligeledes stemmes på kandidater, der går ind for at fremme en mere klimavenlig og ansvarlig politik.

Vi håber, at du også vil være med til at påvirke klimaet gennem at deltage i din pensionskasses generalforsamling eller afgive fuldmagt til personer, der vil stemme for klimavenlige forslag ved den kommende generalforsamling i din pensionskasse.

Du kan praktisk gøre det ved at klikke på nedenstående link og se AnsvarligFremtids oversigt over de forskellige pensionskassers generalforsamlinger og oversigt over muligheder for at stemme grønt enten ved deltagelse i generalforsamlingen eller ved at afgive fuldmagt.

<https://www.ansvarligfremtid.dk/generalforsamlinger/>

Du er selvfølgelig også meget velkommen til at sende denne opfordring videre ud i dit netværk.

Bedste hilsener

Stefan Gaarsmand Jacobsen, lektor, RUC; Jens Friis Lund, professor, Københavns Universitet; Lisa Ann Richey, professor, CBS; Michael Krabbe Borregaard, lektor, Københavns Universitet; Morten Ejrnæs, lektor emeritus Aalborg Universitet. – Underskrivere af opråbet "Politikerne bør behandle klimakrisen med samme alvor som covid-19"

Tillader De?

Jamen jeg følte mig pludselig 50 år yngre, da jeg i den forløbne uge kørte i bus og stod og hang foran udgangen og pludselig hørte en venlig kvindestemme bag mig: *Tillader De?*

Jeg kan huske, da jeg først blev opmærksom på udtrykket. Det var i en linie 10 (og dengang *hed* det linie med -i) på vej ad Sølvgade ned mod Borgergade langs Kongens Have. Jeg var på vej til skole - 3. syd på Sankt Annæ - og måtte endnu ikke køre på cykel fra Baldersgade til Fredericiagade, da det ansås for farligt, og i øvrigt blev frarådet af skolens sporvognskortansvarlige, den rare mand. Først fra 5. klasse fik vi lov til at cykle, vi der kom fra Nørrebro eller tilsvarende langt borte.

Og man havde selv ansvaret for at komme til tiden. Der var ikke noget, der hed "sporvognsstandsning" eller "broen var oppe", for det skulle man have taget højde for, inden man tog hjemmefra. Ansvaret for evt. forsentkomning var entydigt placeret: hos den arme forsentkommer. Skete det, at man kom for sent – bare få minutter – skulle man uopholdeligt melde sig på rektors kontor som det første. Her kunne man så stå uden for og vente, undertiden i ½ timer, indtil rektor havde tid til at tage imod, og så stod den på skideballe og opbyggelig tale, evt. krydret med overrivning af ens kartotekskort (hvilket rektor havde en

slags forkærlighed for), indtil man, stærkt forsinket, kunne banke på døren til det klasseværelse, hvor man skulle have været kl. 8. Som regel var lærerne forstående og milde – de vidste, hvad man netop havde været igennem. – Jeg kommer meget, meget sjældent for sent. Jeg er kendt for det. Jeg lider af den kroniske variant af rektor-Rossing-syndromet, kaldet Retardus Impossibilis. Det er undertiden stærkt irriterende for mine nærmeste, men jeg kan ikke gøre for det. Jeg skal eddermame ikke ned på rektors kontor.

En markant undtagelsesbegivenhed fandt sted i vinteren vistnok 1960, hvor al trafik var umuliggjort af et voldsomt snevejr, således at al offentlig transport var suspenderet, og det var umuligt at cykle. Vi spadserede så til skole - og kom en 1½ times tid for sent - og blev modtaget som helte! Som forbillede til behørig efterfølgelse af de dovne og slatne kammerater, der var blevet hjemme hos deres mor og fået varm chokolade og marmelademadder hele dagen, mens vi, Nies, Pedal og mig, havde trodset vejrliget og tappert kæmpet os frem til skolen, fordi vi var opsatte på at dygtiggøre os og komme frem i samfundet og *blive* til noget. Og det var der nogen, der kunne lære af! – og – ja det var til morgensangen næste dag, at rektor holdt denne tale, og dør stod vi så, de tapre, kaldt frem af rektor, så alle kunne beundre os; og den var helt gal, for alle kammeraterne stod og gloede hadefuldt på os, for mage til fedteri og morakkeri havde man da ikke set længe. Og man havde i øvrigt ikke savnet det.

Men dør på linie 10's åbne bagperron, med Mogens Nies og Peter Dahl (eller Pedal) stod jeg hver morgen klokken tyve minutter over syv eller senest halv otte. Nies var stået på allerede ved Hamletsgade-stoppestedet, mens Pedal og jeg tog dét ved Ægirsgade (ja, vi var fuldstændig indhyllet i gamle nordiske guder & helte), og så var der en dame (et noget sjældent syn på linie 10's bagperron), der gerne ville ind i varmen bag de lukkede kupédøre. "Tillader De?", lød det, og så måtte man gerne skubbe. "Tillader De?" - og det lød som en trylleformular, for ved det gentagne "Tillader De?" åbnede sig – godtnok hjulpet af nogen masen fra damens side – en farbar vej gennem de andre passagerers lille flok. Forunderligt. Jeg blev opmærksom på det og opdagede efterhånden, at det var et løsen alle brugte, når de ville bane sig vej i en sporvogn: **Tillader De?**

Og det kunne siges på et væld af måder, fx:

Tillader De - nærmest henkastet, idet man næsten uden berøring smuttede forbi. Lidt ligesom englændernes 'xkjuse me' eller tyskerne's 'Bitte'.

Tillader De? - gentaget ofte. Lidt panisk. Man er bange for ikke at kunne nå at stige af, før det er for sent. Dertil nogen masen.

Tillader De?! - i højt leje med god stemmевolumen. Man havde en mindre børneflokk, som skulle have plads til at komme frem og frygtede, at folk var for sløve til at gide at flytte sig.

Tillader De! - med fasthed og styrke i stemmen. En mand, der ville frem. Gerne i arbejdstøj. Man gjorde sig klar til at gøre plads både af høflighed og god opdragelse, og fordi man ellers risikerede at blive skubbet til side, muligvis endda helt ud af sporvognen.

Tænk at man stadig kan høre dette magiske løsen i dag - og det fungerer! Sprog er noget mærkeligt noget.

